

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI

AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA MERKEZİ

“ULUSLARARASI TİCARETİN DİNAMİK KAZANÇLARI:

AZERBAYCAN ÜZERİNE İNCELEME”

konusunda

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ŞXİYEVA FƏRİDƏ ƏJDƏR

BAKÜ – 2020

AZERBAYCAN CUMHURİYETİ EĞİTİM BAKANLIĞI
AZERBAYCAN DEVLET İKTİSAT ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI YÜKSEK LİSANS VE DOKTORA MERKEZİ

**Uluslararası Yüksek Lisans ve
Doktora Merkezi'nin direktörü
Doç. Dr. Fariz Ahmedov Salih**

_____ imza

“ ” _____ 20__

**“ULUSLARARASI TİCARETİN DİNAMİK KAZANÇLARI:
AZERBAYCAN ÜZERİNE İNCELEME” konusunda
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

Ana bilim dalının şifresi ve adı: 060401 – Dünya Ekonomisi

Bilim dalı: Uluslararası Ticaret

Grup: 842

Tez yazarı:

Şıxıyeva Fəridə Əjdər

_____ imza

Tez danışmanı:

Doç. Dr. Məmmədov Aqil Arif

_____ imza

Ana bilim dalı başkanı:

Doç. Dr. Nəcəfova Kəmalə Akif

_____ imza

Bölüm başkanı:

Prof. Dr. Kelbiyev Yaşar Atakişi

_____ imza

Elm andı

Mən, Şxıyeva Fəridə Əjdər qızı and içirəm ki, “Uluslararası Ticaretin Dinamik Kazançları: Azərbaycan üzerine İnceleme” mövzusunda magistr dissertasiyasını elmi əxlaq normalarına və istinad qaydalarına tam riayət etməklə və istifadə etdiyim bütün mənbələri ədəbiyyat siyahısında əks etdirməklə yazmışam.

KISALTMALAR

ABD	Amerika Birleşik Devletleri
ÇUŞ	Çok Uluslu Şirketler
DYS	Doğrudan Yabancı Sermaye
DYSY	Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımı
GOÜ	Gelişmekte Olan Ülkeler
GSMH	Gayri Safi Milli Hasıla
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
OECD	Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma İşbirliği
SWOT	Strengths Weaknesses Opportunities Threats

BEYNƏLXALQ TİCARƏTDƏN GƏLƏN DİNAMİK MƏNFƏƏT: AZƏRBAYCAN ÜZRƏ TƏHLİLİ

XÜLASƏ

Tədqiqatın aktualığı: Azərbaycan Respublikasının xarici ticarətdə dinamik qazanclarının yüksəldilməsində dəyişən ixracat şərtləri və əmtəələri mühüm rola malik olduğundan, beynəlxalq bazarlarda rəqabətqabiliyyətlilik dərəcəsi və keyfiyyət xüsusiyyətləri olduqca vacib faktorlardandır. Bu asılılıq Azərbaycan Respublikasının xarici ticarət əlaqələrinin araşdırılmasını və prioritet istiqamətlərin müəyyən edilməsini tələb etdiyindən tədqiqat mövzusu aktualıq kəsb edir.

Tədqiqatın məqsədi: Dissertasiya işinin məqsədi Azərbaycan xarici ticarət əlaqələrinin dinamik qazanclarının tədqiqi və dünya iqtisadi sisteminə integrasiyası kontekstində xarici ticarətin təkmilləşdirilməsi istiqamətlərinin araşdırılmasından ibarətdir.

İstifadə olunmuş tədqiqat metodları: SWOT təhlil, dialektik məntiq, kompleks və sistemli yanaşma, analiz, sintez, Balassa prinsipi metodu və Xalis İxrac indeksinə əsasında hesablamalar, qravitasiya modeli, E-Views prpqram analizlərindən istifadə edilmişdir.

Tədqiqatın informasiya bazası: Tədqiqatın informasiya bazasını Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi, Dövlət Gömrük Komitəsi, Azərbaycan Respublikasının İqtisadiyyat Nazirliyinin maliyyə hesabatları, elmi-metodik ədəbiyyatlar, monoqrafiyalar, məqalələr təşkil edir.

Tədqiqatın məhdudiyyətləri: Azərbaycanın son dövrlərə dair xarici ticarət əlaqələrini əks olunduğu statistik məlumatların bütün sahələri əhatə etməməsidir.

Tədqiqatın elmi yeniliyi və praktiki nəticələri: Azərbaycan xarici ticarət əlaqələrinin Qravitasiya və Balassa modeli əsasında qiymətləndirilməsi ilə bağlı statistik müddəalar işlənib hazırlanmış, E-Views prpqram vasitəsilə xarici ticarətin dinamik qazanclarına dair hesablamalar aparılmışdır.

Nəticələrin istifadə oluna biləcəyi sahələr: Dissertasiyanın ayrı-ayrı materialları ölkənin ali məktəblərində Dünya iqtisadiyyatı, Beynəlxalq iqtisadi münasibətlər, Beynəlxalq ticarət və s. kimi ixtisasları üzrə istifadə və tətbiq oluna bilər.

Açar sözlər: azərbaycan, xarici, ticarət, qazanc

ULUSLARARASI TİCARETİN DİNAMİK KAZANÇLARI: AZERBAYCAN ÜZERİNE İNCELEME

ÖZET

Araştırmanın ilgisi: Değişen ihracat koşulları ve emtialar, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış ticarete dinamik kazançlarını artırmada önemli bir rol oynadığından, uluslararası pazarlardaki rekabet gücü ve kalite özellikleri çok önemli faktörlerdir. Bu bağımlılık Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış ticaret ilişkilerinin incelenmesini ve önceliklerin tanımlanmasını gerektirdiğinden, araştırma konusu önemlidir.

Araştırmanın amacı: Tezin amacı, Azerbaycan'ın dış ticaret ilişkilerinin dinamik kazanımlarını ve dünya ekonomik sistemine entegrasyon bağlamında dış ticareti iyileştirme yönünü incelemektir.

Kullanılan araştırma yöntemleri: SWOT analizi, diyalektik mantık, karmaşık ve sistematik yaklaşım, analiz, sentez, Balassa prensibi yöntemi ve Net İhracat Endeksine dayalı hesaplamalar, yerçekimi modeli, E-Views yazılım analizi.

Araştırmanın bilgi tabanı: Araştırmanın bilgi tabanı Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, Devlet Gümrük Komitesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı mali raporları, bilimsel-metodik literatür, monograflar, makalelerden oluşmaktadır.

Çalışmanın sınırlamaları: Azerbaycan'ın son zamanlardaki dış ticaret ilişkilerine ilişkin istatistiksel veriler tüm alanları kapsamamaktadır.

Araştırmanın bilimsel yeniliği ve pratik sonuçları: Azerbaycan'ın dış ticaret ilişkilerinin Yerçekimi ve Balassa modeli temelinde değerlendirilmesi ile ilgili istatistiksel hükümler, E-Views programı ile dış ticaretin dinamik kazancını hesapladı.

Sonuçların kullanılabileceği alanlar: Tezin bazı materyalleri ülke üniversitelerinde Dünya Ekonomisi, Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Uluslararası Ticaret, vb. gibi uzmanlık alanlarında kullanılabilir ve uygulanabilir.

Anahtar Kelimeler: Azerbaycan, dış, ticaret, kâr

İÇİNDEKİLER

	GİRİŞ.....	8
I BÖLÜM.	ULUSLARARASI TİCARETİN DİNAMİK KAZANIMLARI: TEORİK TEMELLER	11
1.1.	Uluslararası ticaretin dinamik kazançlarının temel anlayışları.....	11
1.2.	Uluslararası Ticaret ve Rekabet.....	12
1.3.	Makro Ekonomik İstikrar.....	14
1.4.	Uluslararası Ticaret- Yatırım İlişkisi.....	16
1.5.	Uluslararası Ticaret ve Uzmanlaşma.....	20
1.6.	Ölçek Ekonomileri.....	25
II BÖLÜM.	ULUSLARARASI TİCARETE AÇILMA SÜRECİNDE AZERBAYCAN.....	28
2.1.	Azerbaycan'da dış ticaretin tarihsel gelişimi.....	28
2.2.	Azerbaycanda rekabet göstergeleri ve rekabetin gelişimi.....	29
2.3.	Azerbaycan'da makro ekonomik istikrar.....	33
2.4.	Ticarete açılma sürecinde Azerbaycan'da yatırımların gelişimi.....	36
2.5.	Azerbaycan'da Uzmanlaşmanın Boyutu.....	39
III BÖLÜM	AZERBAYCAN EKONOMİSİNDE DIŞ TİCARETİN DİNAMİK KAZANÇLARININ ANALİZİ.....	49
3.1.	Azerbaycan'ın dış ticaret dinamikleri, ithalat-ihracat yapısının analizi.....	56
3.2.	Azerbaycan-Türkiye ticari ilişkilerinin çekim modeline göre değerlendirilmesi.....	59
3.3.	Uluslararası ticarete açılma sürecinde Azerbaycan.....	68
3.4.	Dış ticaretin dinamik kazançlarının ekonometrik analizi.....	60
	SONUÇ VE ÖNERİLER.....	64
	KAYNAKÇA.....	68
	EKLER	71
	Tabloların listesi	74
	Grafiklerin listesi.....	74
	Şekillerin listesi	74

GİRİŞ

Araştırma konusunun güncelliği: Uluslararası ticaretin iki ana etkisi vardır: statik ve dinamik etkiler. Uluslararası ticaretin statik etkileri, göreceli fiyatlarda meydana gelen değişimlerin bir sonucu olarak tarifelerin artmasıyla birlikte dış ticaret hacmindeki değişimler ve refah düzeyi ile ekonominin yapısında herhangi bir değişiklik yapılmadan kaynaklanmaktadır. Fakat ticaretin serbestleştirilmesinin etkileri sadece statik etkilerle bitmiyor. Ticaretin dinamik karlılığı, ticaret politikası reformları nedeniyle ekonomik yapıdaki değişikliklerin bir sonucu olarak kazançların nicel olarak değerlendirilmesini ele alan, ticaret modellerinde uzun süredir yer alan bir anlayıştır. Dinamik kazanımlar; Ticaretin statik kazançlar ve ticaretin verimlilik üzerindeki etkisini belirlemeye çalışan kazançlar olarak tanımlanır. Bunun aşamalarından biri, üye ülkelerin ekonomik yapılarını, üretim kapasitelerini ve kaynak verimliliğini kökten değiştiren uluslararası ticaretin veya ekonomik entegrasyonun serbestleştirilmesidir. Bunlar zamanla ortaya çıkan ve kalkınma hızı, milli gelir, ekonomik refah ile yakından bağlantılı dinamik tepkilerdir. Rekabet, yatırımlar, uzmanlaşma, makroekonomik istikrar, ölçek ekonomileri, dış ekonomi, teknoloji ile teknik bilginin yayılması gibi kanallardan kaynaklanmaktadır.

Sorunun bildirimi ve çalışma düzeyi: Son yıllarda Azerbaycan'da dış ticaret ilişkilerinin oluşturulması, dış yatırımların teşvik edilmesi ve çekilmesi, bölgesel ekonomik işbirliği alanında ciddi araştırma çalışmaları yayınlanmıştır. Bu alanda tanınmış Azeri bilim adamları E.Bagirzade, Z.Samadzade, S.Hajiyev, A.Bayramov, R.Hasanov, N.Imanov, A.Muradov, A.Shakaraliyev, I.Kerimli, M.Barkhudarov, A.Maharramov, R. Gasimov, D.Valiyev, G.Ganjiyev, F.Rahimli, M.Mammadov ve diğerlerinin tutarlı araştırmaları dikkat çekiyor. M.Porter, J.Stiglitz, P.Krugman, F.List, A.Bulatova, V.Dergachev, I.Balabanov, A.Basharova, L.Shkvarya, dış ticaret ilişkilerinin çeşitli teorik ve pratik konularını dünya pratiğinde inceleyen tanınmış ekonomistlerdir. Kovalyova, E. Kochetov, V. Rybalkin, Y. Khrenova, V. Fominsky ve diğerlerinin ilginç eserleri var. Bununla birlikte, yukarıda bahsedilen bilim adamları ve iktisatçıların bilimsel çalışmaları ve

alışmaları, incelenen birçok sorunun çözümünü önemli ölçüde ilerletmiş, dış ekonomik ve dış ticaret faaliyetlerinin bir takım yönlerini yeni bir şekilde anlama fırsatı sağlamıştır.

Araştırmanın amacı ve görevleri: Tezin amacı, uluslararası ticarete sınırlamaların kaldırılmasıyla dünya ticaretinin giderek serbestleşmesi sürecinde ülkelerin uluslararası ticaretten elde edeceği dinamik kazançları teorik olarak ortaya koymak, bu kazançları tanımlamak, Azerbaycanda özelinde bir uygulama yapmaktır. Yapılan ampirik çalışma sonucunda elde edilen bulgular yardımıyla Türkiye'nin uluslararası ticaretten elde ettiği kazançları etkileyen faktörlerin neler olabileceği ve serbestleşme sürecinde elde edilen kazançların dinamik eğilimleri ortaya konmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın görevleri:

- Ticaret ve uluslararası ticaretle ilgili temel anlayışların araştırılması;
- Uluslararası ticaret teorilerinin analizi;
- Azerbaycan'da dış ticaretin tarihsel gelişiminin araştırılması;
- Azerbaycanda rekabet göstergeleri ve rekabetin gelişiminin analizi;
- Azerbaycan'da makro ekonomik istikrar hakkında araştırma yapmak;
- Ticarete açılma sürecinde Azerbaycan'da yatırımların gelişimi hakkında araştırma yapmak;
- Azerbaycan'ın dış ticaret dinamikleri, ithalat-ihracat yapısının analizi;
- Dış ticaretin dinamik kazançlarının ekonometrik analizi;

Araştırma nesneleri: Araştırmanın nesnesi Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış ticareti, predmenti ise dış ticaretin dinamik kazanımlarının inceleme sürecidir.

Araştırma yöntemleri: SWOT analizi, diyalektik mantık, karmaşık ve sistematik yaklaşım, analiz, sentez, Balassa yöntemi ve Net İhracat Endeksi'ne dayalı hesaplamalar, yerçekimi modeli, E-Views yazılım analizi kullanılmıştır.

Araştırmanın veri tabanı: Araştırmanın veri tabanı, Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi, Devlet Gümrük Komitesi, Azerbaycan Cumhuriyeti Ekonomi Bakanlığı, Dünya Ekonomik Forumu, çeşitli bilimsel konferanslar, monograflar, birçok uluslararası örgütün istatistiksel göstergeleri vb.

Araştırmanın kısıtları: Bunun nedeni, Azerbaycan'ın dış ticaret ilişkilerine ilişkin son istatistiklerin tüm alanları kapsamamasıdır.

Araştırmanın bilimsel yeniliği:

- Azerbaycan'ın dış ticaret ilişkilerinin Yerçekimi ve Balassa modeli temelinde değerlendirilmesi ile ilgili istatistiksel hükümler gelişmiş,
- Dinamik dış ticaret kazançları ile ilgili hesaplamalar E-Views programı ile yapılmıştır. Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış ticaret ilişkileri makroekonomik ve mikroekonomik düzeylerde karmaşık ve sistematik analiz yürütüldü;
- İhracat, ithalat ve ihracat-ithalat işlemlerinin ekonomik etkinliği belirlendi.

Sonuçların bilimsel-pratik önemi: Tezin temel hükümleri ve tavsiyeleri, dış ekonomik faaliyet ve dış ticaret ilişkileri alanındaki araştırmacı ve uygulayıcıların ilgisini çekmektedir. Tezin ayrı materyalleri, ülkenin Dünya Ekonomisi, Uluslararası Ekonomik İlişkiler, Uluslararası Ticaret ve diğer üniversitelerde uzmanlık alanlarında kullanılabilir ve uygulanabilir.

I BÖLÜM. ULUSLARARASI TİCARETİN DİNAMİK KAZANIMLARI: TEORİK TEMELLER

1.1 Uluslararası ticaretin dinamik kazançları

Dinamik döviz geliri, uzun süredir uygulanan döviz modelleri ile ilişkilendirilen, döviz stratejisi değişiklikleriyle ortaya çıkan parasal eklemelerin nicel tahminini yöneten bir fikirdir. Ancak dinamik terimi tam olarak açıklığa kavuşturulmalıdır (Süleyman Uyar, 2008).

Dinamik artış terimi;

- Borsadaki statik artışlara eklenen kazançlar (ekstra karlılık kontrastları)
- Ertelenmiş saygınlık ve değişikliklerin bir süre sonra incelenmesine imkan veren yapı içerisinde tahmini kar.

- Borsaların kârlılık gelişimi üzerindeki etkisini ortaya çıkarmaya çalışan kar olarak nitelendirilebilir.

Benzer şekilde, Nordas, Miroudot ve Kowalski'nin (2006) ifade ettiği gibi, uzun vadeli verimlilik geliştirme oranlarındaki iş değişiklikleri ile benzersiz ilaveler tanımlanmaktadır. Bu kısıtlı duyu değişimi dinamik etkilere sahip olduğuna dair güvenilir bir kanıt olmasa da, açık ekonomilerin kapalı ekonomilerden daha abartılı ve daha yetkin olduğuna dair sağlam kanıtlar vardır. Bu ilişkiyi yapan en ikna edici araştırmalar, ulusal maaş değişiminin% 1'lik genişlemesinin, ödeme düzeyini% 0,9 ve % 3 aralığında bir şekilde artırdığını buldu.

Günümüz ekonomileri, yine, dünya çapındaki değişimin ilerlemesinden kaynaklanan dinamik artışların büyük bir bölümünün, özellikle ölçek ekonomileri yoluyla olduğunu vurgulamaktadır. Borsadan dinamik eklemeler, küresel borsaya genişletilmiş alıcılık nedeniyle mutlak faktör karlılığında bir genişleme olarak etkisini yansıtacaktır. Düşük ücretli uluslar genel olarak daha yüksek döviz engellemelerine sahip olacağından, iş değişiklikleri bu ülkelerde daha belirgin vergi düşüşlerine neden olur, böylece döviz akışlarında daha dikkate değer artışlar ortaya çıkar. Diğer bir deyişle, çok sayıda finans uzmanı, engelsiz ticaretin uluslara

fazladan gelir getirdiğini kabul ediyor ve organize ticaretin, yasama mekanizmasının korumacı stratejileri veya otarşi nedeniyle elde edeceği kârdan daha fazla kar elde edeceğini ifade etti. Bu şekilde, değişim, uzun vadede hem ani hem de dolaylı etkiler yoluyla ulusların finansal gelişme hızlarını inşa eder.

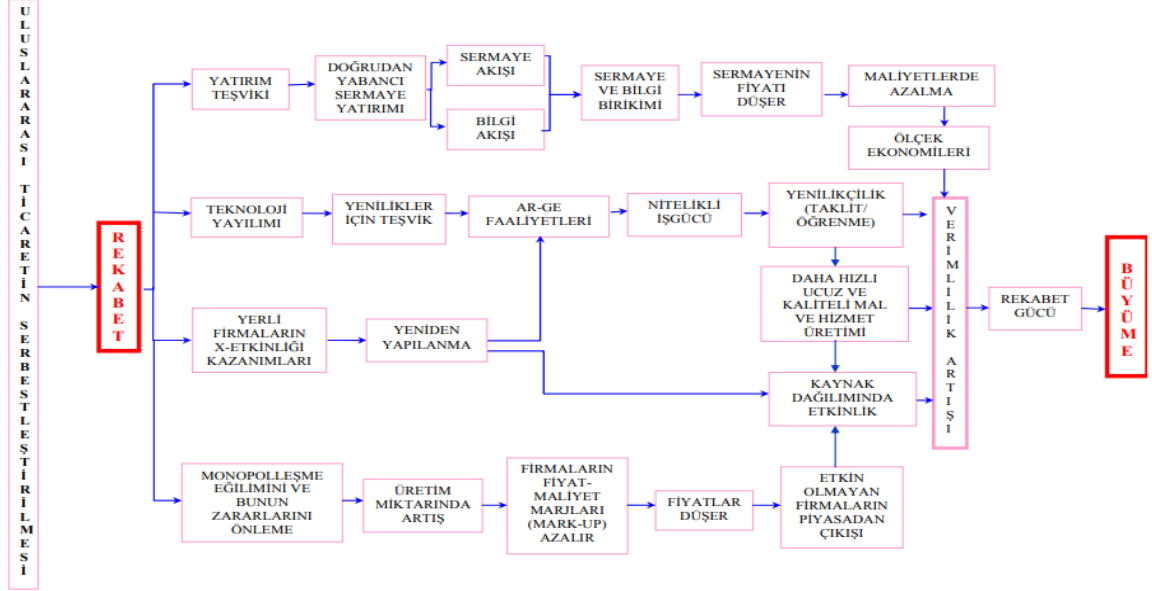
1.2 Uluslararası Ticaret ve Rekabet

Levinsohn'un evrensel değişim ve rekabet ilişkisi ve bu ilişkinin sonuçları ile ilgili olarak reklam-ithalatı disiplini teorisinin belirttiği gibi; dünya çapındaki borsa, yerel firmaları giderek ciddi bir davranışa itecektir. Değişim nedeniyle uzak şirketleri deneyimleyen yerel firmalar kendilerini maliyet ve kalite açısından görebiliyorlar. Kendisine ekonomik durumlara göre değiştirebileceğini söyleyecektir. Olduğu gibi, oligopolistik bir yapıya sahip konut işletmeleri, bu hatlar boyunca, oligopol faydalarını azaltırken yaratılış toplamını oluşturacak ve ciddi pazar yapısına geri döneceklerdir. Daha sonra, değişim hanehalkı piyasalarındaki muhalefeti genişleterek ekonominin yeterliliğini arttırır ve bu hatlar boyunca gelirden bir artışa yol açar. Rekabet, sürekli olarak yeni fayda açılışlarının yapıldığı ve işin ve piyasanın güçlü bir prosedür olduğu görülmektedir. sürekli ilerleyen değişikliklerle karşılaşmak.

Dahası, rekabeti açarak genişletmek X-etkinlik kazanımlarını harekete geçirecek ve ulusal maaşı artıracaktır. Başka bir deyişle, güvenli işletmelerde, kuruluşların harcamalarını sınırlandırmak için çaba göstermelerini beklemek için çok fazla motivasyon yoktur. Piyasalar küresel rekabete açıldığı noktada, ev firmaları yönetim tarzlarını, sermayenin doğasını ve kullandıkları işi geliştirmek zorunda kalacaklar. Açılıştan ortaya çıkan bu artışlar X-etkinlik kazanımları olarak bilinir. Kalitedeki bu yükseltmelerin yenilikçi çalışma (AR-GE) ve eğitime olan ilgileriyle gerçekleştirilmesi gerektiğinden, X-etkinlik kazanımları dinamik eklemelerdir. Buna göre, ekonomideki yeterlilik ve normalde uzun mesafe geliştirme oranı artacaktır. Bu duyuların varsayımsal bir modelin yapısına dahil

edilmemesine rağmen, uzak değişimin çıkarılan kalkınma oranını genişleteceği en önemli varsayımlar arasındadır (Balaam D. & Dillman, B. 2015).

Şekil 1: Uluslararası ticaret ve rekabet ilişkisi

Kaynak: Can E. (2015), Uluslararası İşletmecilik, (5. Baskı). Beta Yayınları, -ss.112

Anahat olarak, Şekil 1'de görüldüğü gibi; Borsaya açılmayı takiben vahşi rekabetle karşılaşan firmalar içeride giderek daha canlı ve giderek daha etkili olmaya zorlanmaktadır. Rekabet, amirleri söylenebilecek israfı azaltmaya mecbur kılar, yaratılışın uzmanlık yeterliliğini arttırır, kaynakları yeni gelişmelere sokar ve geliştirme egzersizlerini hızlandırır. Bu arada, rekabet ciddi güçlerini kaybeden kısımlarda yeniden inşa edilmesini gerektirir. Sermayenin ve farklı varlıkların firmalar aracılığıyla muhalefeti, nakit ve sermayenin, muhalefetin olmadığı zayıf parçalardan daha fazla rekabetin olduğu bölümlere doğru ilerlemesini sağlar. Bu nedenle, rekabet varlıkların en etkin şekilde kullanılmasını sağlar ve tekelci rekabet piyasalarını tam rekabet pazarlarına bırakarak, atık firmaların sonuçlandırılmasını ve varlıkların kademeli olarak dağıtılmasını sağlar. Ayrıca, rekabet doğrudan girişimlerin dışına açılmasında temel bir husus olacaktır. Rekabet kurallarının yapısı içinde mülkiyet haklarının temin edilme şekli, finansal uzmanlar için

olağanüstü bir güven koşulu oluşturacak kuruluşlar için eşdeğer koşulların oluşturulmasına yardımcı olacaktır.

1.3. Makro Ekonomik İstikrar

Borsa ve makroekonomik güvenilirlik arasındaki bağlantının başlangıçtan itibaren meşru bir şekilde ilişkili olduğu izlenimini vermemesine rağmen, aralarında gerçekten son derece yakın ve eşzamanlı bir bağlantı vardır. Makroekonomik paritenin biraz daha dikkatli bir şekilde analiz edildiği noktada; bu eşitlemenin temelini gerçek ve finansal parite tarafından kabul edileceği görülecektir. Finansal parite genel değer güvenilirliğini içermektedir. Değer güvenilirliğinden beklenti, mal ve girişim maliyetlerinin sağlamlığını, tazminatı, finansman maliyetlerini ve ticaret oranlarını ifade eder. Başlangıçta iş ve değer güvenliği vermeyi içeren prosedür temel olarak ulusun iç gücüdür. Olsa da, taksitlerin paritesi ve dönüşüm ölçeğinin istikrarlılığı, günün sonunda, ulusların uzak sağlamlığı, ulusların finansal ilişkilerinin ve gelecek değişikliklerin iyileştirilmesiyle plana taşındı. çünkü bu parasal ilişkilerden kaynaklanan ortak değiş tokuş.

Sermayenin biriktirilmemesi ve gelişmekte olan ve olgunlaşmamış ekonomilerle düzenli olarak kısıtlanan büyük işletmelerin (girişim) bulunmaması, ekonomilerin yapısında bükümlerin yükselmesine neden olmaktadır.

Değer güvenliği, döviz kurundan parasal gelişime doğru ve iyi bir gelişmedir. McKinnon'un 1963'teki araştırmasına göre, dünya çapındaki değişime açıklık düzeyi maliyet dalgalanmalarının derecesini etkiler.⁵⁴ Yani, değer değişimindeki azalmanın boyutu değiş tokuşa açıklık derecesine bağlıdır; Bu, ithalatı aktive eden maliyetler ve ihracatı arasındaki zıtlık tarafından belirlenir. Dornbusch, yol ürünlerinin ithal edilen orta kısmının hanehalkı finansal (uzaktan ticaret) giderleri nedeniyle dönüşüm ölçeğinin giderleri ve maliyetleri etkilediği incelemesini güçlendirir.

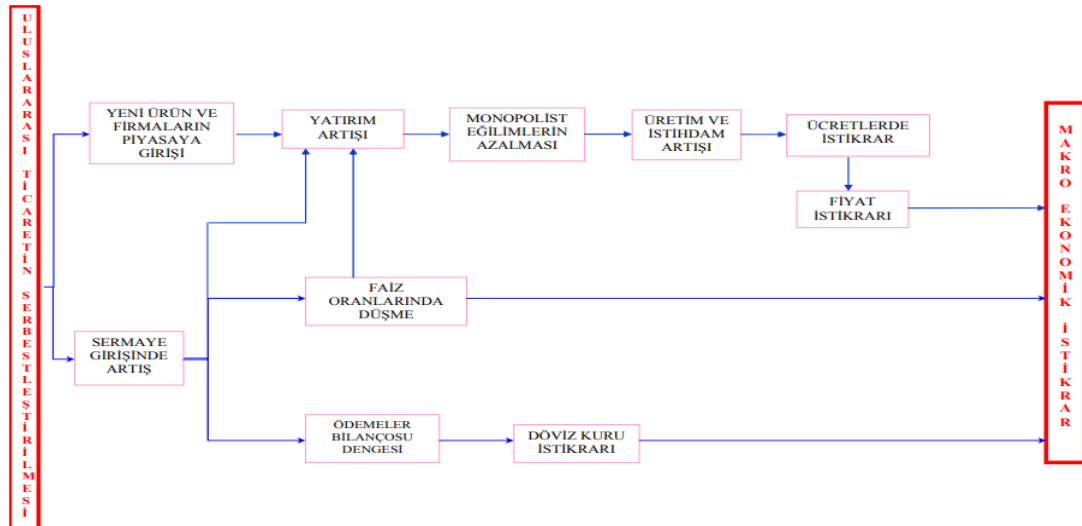
Mundell ve McKinnon (2014), Güneydoğu ve Orta Avrupa Ülkeleri göz önüne alındığında, döviz ve sermaye akımlarının makroekonomik sağlamlık

nedeniyle parasal kalkınma için üstün bir alan oluşturacağını ortaya koymaktadır. Ek ücretler vardır. Bu davaların aksine, Frankel 1991 yılında dönüşüm ölçeğindeki değişikliklerin gönderileri olumlu etkileyebileceği bir model oluşturdu (Mundell ve McKinnon 2014).

Bachetta ve Wincoop, yaptıkları araştırmada, dönüşüm ölçeği değişikliklerinin (parayla ilgili, parasal ve kârlı sersemletmeler) araçların ve aile birimlerinin baktığı makroekonomik tehlikeleri etkileyeceğini ve ulusun değişimine konu olan malın maliyetini doğrudan etkileyeceğini ortaya koydu değişim hacmi yolu (Bachetta ve Wincoop, 2013).

Kapalı bir ekonomiden açık bir ekonomiye geçmek için harcanan süre boyunca, ülkeler serbest ekonomik durumlara uyum sağlarlar ve örneğin doğrudan hükümet şefaathleri, borsadaki bağışlar ve bağışlar gibi stratejileri önlerler. Ekonominin dışa açılma derecesine kadar, siyasi konum, ekonomiyi küresel finansal ilişkilere zarar vermemek ve uzak sermaye girişlerini sürdürebilmek için politik şefaatlardan uzak tutmalıdır. Gerçekten de, bu prosedürde, dünya çapında finansal kuruluşlarla işbirliği, bu tür politik arabuluculukları kurumsal olarak tahliye edecektir.

Şekil 2: Uluslararası ticaret ve makro ekonomik istikrar ilişkisi

Kaynak: Deviren N. (2014), Yeni Dış Ticaret Politikaları, (monografi), Ankara: Adres Yayınları, -ss.89

Bu arabuluculuklar piyasanın güvenliğini kıracak ve piyasayı maliyetlerde güvensizlik olarak düşünecek. Maliyetlerdeki istikrarsızlık ve kırılganlık, daha sonra iş adamları için, özellikle de zorluklarla ilgilenmeyen bireylerin, ev ve uzak spekülâtörlerin girişim tercihlerini olumsuz yönde etkileyecek şekilde kırılganlık yaratacaktır. Bu çizgiler boyunca, ithalat ve ücret seçenekleri de aynı şekilde etkilenecek ve dış dengeleme zayıflatılacaktır. Böyle bir kırılganlıkta sermaye, yaratıma değil değişime yönlendirilecektir.

Dönüşüm standardı yönetimi ile takas ölçeğinde elde edilen kararlılık, göreceli değer yapısında ve diğer parasal faktörlerde çok yönlülüğün üzerinden tahliye edilerek varlık tahsisinin etkinliğine katkıda bulunur. Buna göre, dış mukavemet, iç sağlamlığın garanti edilmesine katkıda bulunur, daha fazla verimlilik ve yönetilebilir geliştirme sağlar. Buna göre, ulustaki herhangi bir sapkınlık normalden daha fazla sayıda yanıtı doğurur. Biraz eşitsizlik, kesinlik ve kırılganlığı artıran acil durum olarak bilinir.

1.4. Uluslararası Ticaret- Yatırım İlişkisi

Belki de evrensel değişim ve gelişme arasındaki en temelli arayüz girişimdir. Döviz girişimleri etkilerken, spekülasyonlar ek olarak karlılığı ve artış gelişimini de etkiler. Borsa, varlıkları, ölçek ekonomilerini ve spekülasyon ürünlerinin daha düşük maliyetini giderek daha verimli bir şekilde tahsis ederek girişim girişini inşa edebilir. Dahası, girişim, ticarete konu olan sermaye malını içeren inovasyonlu mekanik borsaların bir kaynağıdır. Genişleyen piyasalara daha fazla ilgi duyan ülkenin sermaye arzındaki genişlemenin, iktisap edilen gelişmeyi ılımlı bir şekilde azaltmaması durumunda, değişim nedeniyle kalkınmada girişimin olumlu sonuçlarının değişmez olduğu söylenebilir. uzun vadede.

Kolaylaştırılmış ticaret, fonlamayı en iyi seviyeye taşıyarak ekonominin verimlilik düzeyini artırır. Yani, kolaylaştırılmış ticaret, sermayeyi, ülkenin göreceli olarak tercih edilen konuma sahip olduğu en dikkate değer verimlilikle bölümlere doğru koordine eder. Bu nedenle, sermaye bu bölünmelerde giderek daha cazip hale gelecek ve tüm ekonomi genişletilmiş bir verimlilik derecesine

saahip olacahtır. Bu sermayenin yeniden dağılımı, organize ticaretin rekabete etkisi ile de desteklenmektedir.

Uzak sermayenin ilerlemeden kaçınılmaz bir durum olan yerel pazarlara sunulmasıyla yükselen sermaye toplamı, hanehalkı firmalarının sermaye giderlerini azaltır, daha yüksek spekülasyon ve gelişmeyi garanti eder ve konut bütçe sektörünün gelişmesine katkıda bulunur. Dahası, parasal genişleme yoluyla yükselen parayla ilgili ilerleme ile. Parayla ilgili idareleri genişletmek, parasal idareleri genişleten kuruluşlar ve pazarlar, bütçe alanındaki etkinliğin artırılması ve maliyetlerin düşürülmesi için yardımcı olmaktadır. Bunu açıkça ifade etmek, dünya çapında ölçülerde bir parıltı almak suretiyle, sermaye artışı küresel pazarlarda gerçek ekonominin yönlendirilmesi ve daha iyi varlık taşınması ile ulusun parasal ve orijinal kısmının geliştirilmektedir. Bu verimlilik artışı ve gelişimini beraberinde getirir.

Bhagwati ilk olarak 1973 değişim sisteminin DYSY'den elde ettiğı ülkelerde kâr elde etme olasılığını sundu. Doğrudan yabancı yatırımların gelişim etkisinin ithal ikame düzenlemeleri yerine ücret genişletme yaklaşımları nedeniyle daha yüksek olduğu yönünde spekülasyonlar. Gelecekteki incelemelerin nedeni olan bu araştırmadan spekülasyonlar oluşturulmuş ve değişim stratejisinin DYSY'den elde ettiğı geliri gerçekten etkilediğine dair kanıt toplanmıştır. Her şey göz önüne alındığında, ticaret düzenlemelerini organize eden temel görünümlü ilişki, genişleme verimliliğı ve savunma yaklaşımlarının DYY'den gelen ülkelerin avantajlarını engellediğı gibi doğrudan doğruya spekülasyonlara yol açmaktadır. Sonuç olarak, DYSY'nin çıkartılan iki broker üzerindeki dinamik gelir etkileri daha ayrıntılı olarak incelenecektir (Bhagwati A., 2016).

Dış doğrudan spekülasyon, bir ulustaki bir kuruluşu satın alarak veya yakın zamanda yerleşmiş bir kuruluşa para tesis ederek veya sermayeyi genişleterek başka bir ulus tarafından o ulustaki kuruluşlar için yapılan bir girişimdir. mevcut bir organizasyonun tanımından anlaşılacağı üzere, doğrudan spekülasyonlar, bir ulusla başlayıp diğeriyle piyasa işlemi olmadan uluslar arasında sermaye alışverişi değişimidir. Doğrudan yabancı girişim (DYY) sadece bir sermaye değişimi

değildir, ayrıca yenilik, yönetim kurulu bilgisi, teknik bilgi ve evrensel ölçüm. Yaygınlaştırma sistemleri de dahil olmak üzere geliştirme yükseltme vurgularını bir araya getirir. DYSY akışı sadece ev sahibi ülkedeki sermaye birikiminin derecesini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda ev sahibi ulusun yenilik hareketi ve veri yayma yoluyla etkinliğini de etkileyebilir. DYSY, uzun vadeli sermaye gelişimini bildiren bir ektir. konut sermaye toplama, yakın ekonomide girişim oranı oluşturur. DYSY'nin tüm spekülasyonlardaki kısmı azdır. Elbette, üretkenlik üzerinde olası bir yapıcı sonucu olan değişim ve DYY arasında korelasyonlu bir bağlantı vardır.

Findlay, Wang ve Blomstrom 2012'de yaptıkları araştırmada DYSY akımının hastalık etkileri nedeniyle ev sahibi ülkenin yeterliliğini artırabileceğini vurguladılar. Benzer şekilde, Çin ekonomisi üzerine yaptığı incelemede Case, uzak örgütlerle ortak girişim girişimlerinde işbirliğinin Çinli iş vizyonerleri için yeni gelişmeler ve idari yetenekler edinmede önemli bir işe sahip olduğunu göstermektedir. Özellikle dış kuruluşların gelişmekte olan yakınlığı, ev sahibi ülkenin ücret uygulamasını geliştirir ve ücret yapısını düşük seviyeden daha mekanik olarak hazırlanmış bir ürüne koordine eder (Findlay, Wang ve Blomstrom 2012).

Dünya çapındaki kuruluşlar (ÇUŞ) mekanik olarak çok gelişmiş organizasyonlardır. Doğrudan dış girişimler ve MNC arasında rahat bir bağlantı vardır. Doğrudan spekülasyonlar çok geniş çapta çalışan küresel örgütlerdir ve çoğunlukla finansal ve politik gücün sağlandığı büyük pazarlara ve yeterli temele sahip olan yaratılmış ülkelere yönelirler. Uluslar yaratmak, sanayileşmiş ülkelerden çevre örgütlerinin mevcut ilerlemelerini MNC aracılığıyla iyileştirmek için inovasyon hareketine enerji vermek istiyor. Böylece, DYSY, örneğin marka, inovasyon ve iş bilgisi gibi önemli kaynakların değişimini ve finans uzmanları. MNC doğrudan bir dış ülkeye koyulurken, normalde uzak parayı gittikleri ülkeye taşırlar. Bu kuruluşlar, olabildiğince, dışarıdan nakit girişi olmadan doğrudan donanım ve fiziksel ekipman türüne kaynak koyabilirler.

Kindlberger tarafından belirtildiği gibi, yaratılmış uluslar kullanılarak üretilen uzaktan doğrudan spekülasyonların daha az yaratılmış uluslara etkileri kaybetmeyen durumlardır. Günün sonunda, geçici olarak ortaya çıkabilecek sorunlara rağmen, doğrudan spekülasyonlar uzun vadede hem finansal uzmanı hem de ev sahibi ülkeyi koruyacaktır. Uzaktan doğrudan spekülasyonun etkileri verimlilik, değer ve güç olmak üzere üç başlık altında toplanabilir. Doğrudan dış sermaye spekülasyonları esasen olgunlaşmamış ülkeler için yeniden tahsis edilmiş bir destektir. Aynı şekilde, getirdiği önemsiz kaynaklar ve uzak para ile birlikte sermaye toplanmasını hızlandıracaktır. Doğrudan girişimlerin sermaye artırımının artan hızı varlık dağıtım etkinliği dir. Uzaktan doğrudan spekülasyonlarla devam eden genişleme yaratma yetkinliği dir. Yaratılış faktörlerinin genişletilmiş yaratılış nedeniyle yaratılıştan gelen kısmındaki ayarlama, uzaktan doğrudan spekülasyonun yayılma etkisi dir. Varlığın kullanımının doğrudan dışarıdakilere sahip olma şekli, ev sahibi ulusun ulus varlıkları üzerindeki kontrolü kısıtlayarak güven inşa edecektir. Bu etki, uzaktan doğrudan yatırımın özgürlük etkisidir (Kindlberger N. 2013: s.121).

Evrensel organize ticaret, DYSY'nin ulusa geçişi için esastır, ancak DYSY'nin herhangi bir ulusa yönelmesinin arkasında politik, parasal ve kurumsal faktörler vardır. Bunlardan en önemlisi, bu girişimlerin gideceği ülkedeki siyasi sağlamlıktır. Explor, siyasi dayanıksızlık ve DYY girişleri arasında olumsuz bir bağlantı olduğunu ortaya koyuyor. Sonuç olarak, siyasi sarsıntı genişledikçe, uzak girişimlerde genel bir düşüş izlenir.

Yenilikçi çalışma (Ar-Ge) girişimleri, bir ülkenin mekanik ilerleme gelişimi için önemli spekülasyon bölgeleridir. Bir ulusta sınıfında en iyi yeniliklere sahip olabilmek için, ülkenin kendi çabaları, özellikle de yenilik yaratımı üzerine Ar-Ge çalışmaları ve gelişmeleri ve ilerlemeleri oluşturulmalıdır. Ar-Ge çalışmaları nedeniyle yenilikçi bilgiler yükseliyor, tüm ekonomiye yayılıyor ve paylaşıyor. 86 Değişen ülke ciddi bir ağırlıkla karşı karşıya. Sonunda, parasal gelişme bunu anladı. Bu genişletilmiş rekabet, yenilikçi çalışmaları ve yeni inovasyonun ve daha iyi yönetimin ayarlanmasını geliştirmektedir.

Keller, incelemesinde geçici olarak AR-GE dışında uzaktan doğrudan spekülasyon ve inovasyon dağılımı yoluyla konut faktörü karlılığını artırdığını gösterdi. Dış Ar-Ge'nin genişlemesi, daha kapsamlı bir yenilik yayılmasını ve daha yüksek bir üretkenliği beraberinde getirmektedir. Bunun hem kısa hem de uzun vadede geçerli olduğunu garanti eder.

Ayrıca, Ar-Ge spekülasyonları uzun vadede nitelikli işgücü gerektiren kazançlı ve nitelikli girişimlerdir. Ar-Ge çalışmalarına kaynak koyan kuruluşların inovasyon (kalifiye işgücü kullanmaları nedeniyle) ve rekabet kanalı (firmaları katkıda bulunmaya çağırmak) ve daha gelişmiş yaratım tekniklerini kullanarak girişimin yaratılma kapsamını iyileştirmek yoluyla yaratım maliyetlerini azaltması kaçınılmazdır. Bu şekilde organizasyon değişikliğine açıldığında dünya pazarından daha fazla teklif alabilir.

Rivera-Batiz ve Romer (2011), açılmasından sonra ortaya çıkan bilgi fazlasının, ulusal malların sermayesinin ve ortasının bilginin örneklenmiş olup olmadığına bağlı olarak, ulusal maaş seviyesini veya kalkınma oranını etkileyip etkilemeyeceğini ve bu ürünlerin hangi bölümlerde örneklendiğini göstermişlerdir. kullanılacaktır. Ar-Ge bölümünde veri kaynaklarının kullanılma ihtimaline bağlı olarak, dış borsa, ülkeler arası veri akışı olsun ya da olmasın, uzun mesafe gelişimini artıracaktır. Olursa olsun ki, bu bilgi kaynakları belirli bir mal yaratmada kullanılırsa, sadece maaş seviyesini inşa edeceklerdir. Bununla birlikte, eğer bu veri kaynaklarına ek olarak yetenek akışı ve ülkeler arasındaki karşılaştırılabilir keşiflerin miktarı verilirse, değişimin bilgi etkisinin uzun mesafe gelişimini artıracığı önemlidir (Rivera-Batiz ve Romer 2011).

1.5. Uluslararası Ticaret ve Uzmanlaşma

Küresel değişim fikri, iş ve uzmanlık bölünmesini sağlar ve ulusları orta derecede baskın olan ürünlerde önemli zaman geçirmeye yönlendirir. Örneğin, A. Smith ve D. Ricardo gibi geleneksel finansal analistlerden biri olarak, eğer bir ulus uyguladığı ürünleri gönderir ve dışarıdan ihtiyaç duyduğu farklı malları ithal ederse, iki ülke doğrudan / benzer bir bit kullanarak fayda sağlayacak kaldıracı.

Özellikle, Klasik Dış Ticaret Teorisi, küresel değişime açıklıktaki genişlemenin genişleme uzmanlığını gerektirdiğini ifade etmektedir. Evrensel değişim, bu genişleyen uzmanlık geri dönüşüyle dünya çapında gelişme oranlarını uzun vadede oluşturuyor. Ulusların insana yakışır bir yaratılışta uzmanlaşması, yaratılışı parçalara ayırarak belirli bir iş bölümündeki varlıkların kademeli olarak verimli kullanılmasını sağlar.

Devereux (2011) muayenesinde, Lucas (2010) ve Krugman (2011) tarafından geliştirilen küresel içsel gelişim modelleri ışığında, değişimin genel olarak bir süre sonra kendine benzer bir yol açma modeli yardımcı olacağını ifade etti. Bu, değiş tokuştan bir tür dinamik eklemeler olarak düşünülebilir. Açıkça belirtmek gerekirse, ihraç edilebilir kalemlerdeki birim maliyetler, ithalat kalemlerindeki birim maliyetlere tekabül eden her zaman azalacaktır. Buna uygun olarak, Siggel, değişimin yapısının bir süre sonra değişeceğini ve dolayısıyla uzun vadede neredeyse elverişli koşulların düzenlenmesine katkıda bulunacağını belirtmektedir (Özalp İ. 2011).

Küresel değişim yoluyla kalkınma üzerinde ortaya çıkan olumlu etkide uzmanlaşma iki farklı şekilde analiz edilmektedir: düz uzmanlık ve dikey uzmanlık. Evrensel değişimden elde edilen kâr seviyesini daha kolay kavramak için, bu iki uzmanlık türüne ayrıntılı olarak bakmak yardımcı olur.

Değişim hipotezi dışındaki eski stil, 1970'lerin sonlarında yükselen dünya çapında uzak değişim yapısını açıklamaktan yoksundu ve daha sonra Krugman tarafından sürülen Yeni Ticaret Teorisi, evrensel değişim yapısını endüstri içi değişim fikri ile açıklığa kavuşturdu. Bu hipotez, ölçek ekonomileri ve madde ayrımı açısından değişim yapısını bir araya getirmektedir. Borsa nedeniyle,

muazzam bir kapsam için yaratmanın maliyet noktaları kârlıdır. Aynı şekilde, ölçek ekonomileri uzmanlık düzeyine karar vererek, canlı varlıkların dağıtımına yardımcı olmaktadır. Ürün ayrımı ve düz endüstri içi değişim ile malları genişleterek, pazarın genişlemesinden dolayı talebin artırılması sağlanmakta ve bu pazar gücüyle birleştirilerek daha dikkate değer benzersiz eklemeler gerçekleştirilebilmektedir. Çok sayıda araştırma, ayrılmış ürünler üreten montaj işindeki yol mallarının ortasında çeşitli çeşitlilik ve etkinlik arasında önemli bir bağlantı olduğunu keşfetti.

Krugman, uzaktan değişim ve mevcut değişim yapısındaki uzmanlaşmanın görece olumlu koşullara bağlı olarak açıklanabileceğini, ancak değişimdeki uzmanlık örneklerinin, çok az dikkat ederek altta yatan ilgi noktalarına kaymasını sağlayabilir. Dahası, 1987 yılında araştırmasında kurduğu Krugman'ın modeli, uzun vadede yurtdışına açılan ülkede ılımlı ciddiyete sahip segmentlerin yok olacağını ve yakın tercihlerin sektörel olarak sahiplenmesinin iki kutuplu bir şekil alacağını öngörüyor.

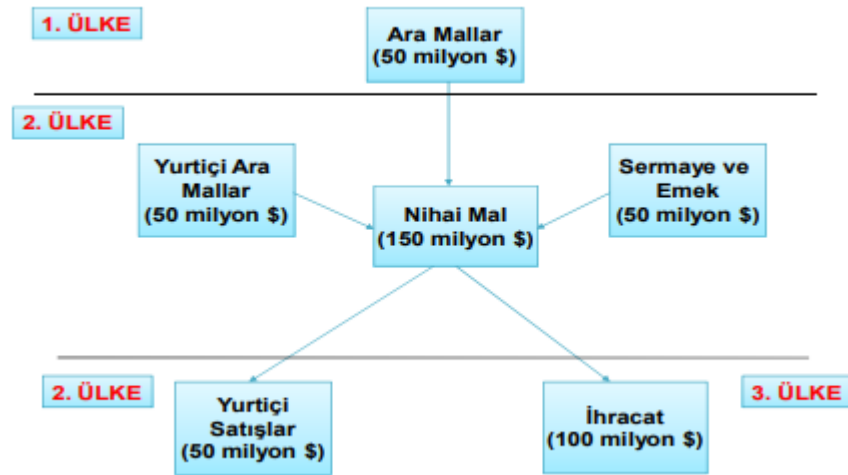
Wörz, bir kez daha, neredeyse yaygın bölgeleri analiz ettikleri altı Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma (OECD) bölüm ülusunun çizilmiş incelemesindeki uzmanlaşmanın, olağandışı (daha yüksek yetenekli ve düşük yetenekli ciddi girişimler) temelinde daha gerekçeli olduğunu ileri sürdü) ve orta uzmanlık odaklı işletmelerde daha düşüktür. Finansal tatbikatların ilişkili olduğu şüphesi ışığında Park, uluslar arasında bağımlı uzmanlaşmanın gerçekleşeceğini ve orta derecede ayarlanmış bir uzmanlaşmanın meydana gelmesi gerektiğinde dünya ekonomisinin daha yüksek bir ücretle odak ulusa yayılacağını ve daha az maaş alan ve varlıkların dağıtılmasına yardımcı olan ülke.

Dikey uzmanlaşma terimi ilk olarak 1967 yılında Balassa tarafından kullanılmıştır. Bununla birlikte, Balassa tarafından belirtildiği gibi, dikey uzmanlaşmayı tartışmak için yukarıda belirtilen üç koşulun ilk ikisini anlamak yeterlidir. Krugman da benzer şekilde 1995 yılında dikey uzmanlığa atıfta bulundu ve İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra değişimin genişlemesinin önemini vurguladı,

ancak dikey uzmanlaşma terimi yerine dahil edilen zincirin kesilmesi ifadesini kullandı (Özmen, M.U., Yılmaz E. 2015).

Şekil 3'te, üç ülkeyi kapsayan dikey uzmanlaşmaya bağlı bir değişim durumu ortaya çıkmıştır. Modelde ulus 1, yol mallarının orta kısmını üretiyor ve onları ulus 2'ye satıyor. İkinci ulus, yol mallarının ithal edilen orta kısmını, son büyükün yaratılması için sermaye, iş ve yerel yarı ürünlerle birleştiriyor. Böylece, ikinci ulus, son büyüklüğünün bir kısmını (hane halkı ihtiyacını karşılamada kalmak) üçüncü ulusa alır. Burada, yol ürünlerinin ithal edilen ortası veya malın ücreti durum olmadığında dikey uzmanlığa referans verilemez.

Şekil 3: Dikey uzmanlaşma kaynaklı ticaret örneği

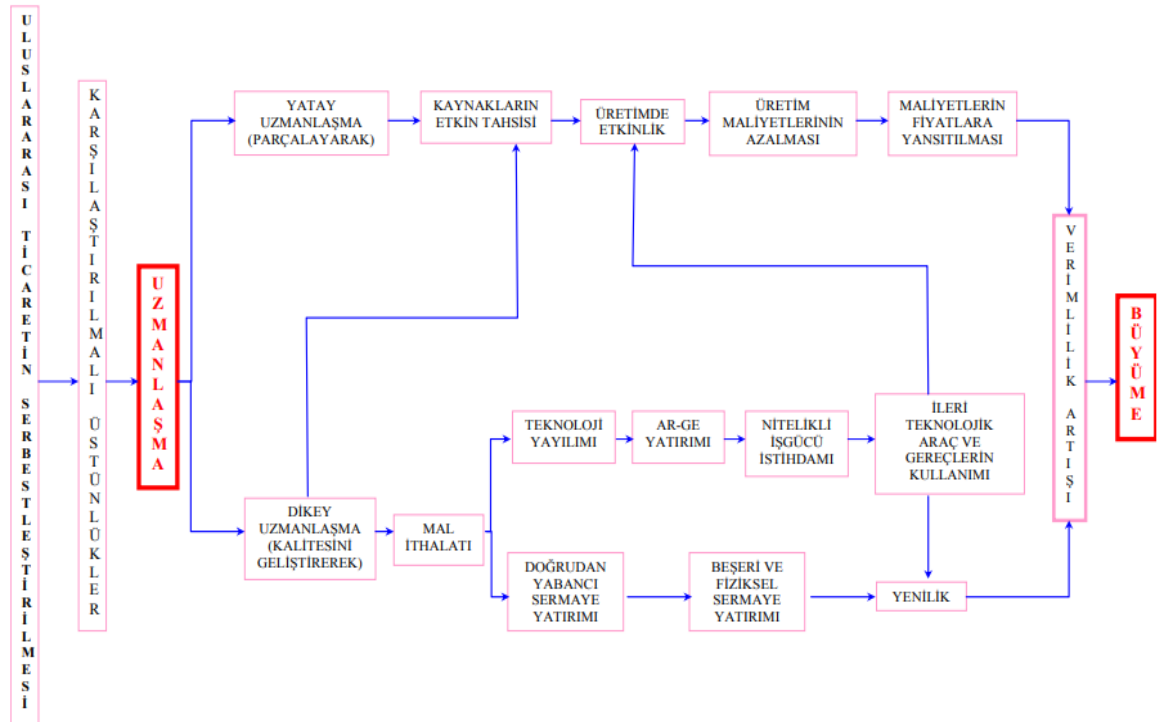
Kaynak: Kaymakçı O. & Avcı N. & Şen R. (2007), Uluslararası Ticarete Giriş: Teori, Politika ve Uygulama. (monografi), Ankara: Nobel Yayınları, s.184

Dünya çapında yaratılıştaki genişleme, uzak uluslardaki yaratılış yerlerinde teslim edilen mallar, bulundukları ve gönderilmedikleri ülkenin pazarıyla belirgin bir şekilde koordine edilirse, evrensel değişimde bir genişleme sağlamaz. Uluslar arasında dikey çağrışımlar olduğunda, aynı zamanda evrensel yaratılışın ve dünya çapında değişim artışının olduğu düşünülebilir. Günün sonunda, çeşitli uluslar dünya çapında yaratımın çeşitli aşamalarında bazı uzmanlıklara sahip olduklarında, küresel yaratılıştaki genişleme evrensel değişimde eşit bir artışa neden olabilir. Bu durumda, bir oluşturma zincirinin varlığına başvurulabilir. Günün sonunda, bir

ulus başka bir ulustan ithal edilen malları bilgi olarak kullanır ve daha sonra üçüncü bir ulusa ya da bilgi olarak kullandığı maddeye verdiği malları tarif eder. Bu zincir, son öge son noktaya gelene kadar ilerler.

İlke olarak uzmanlık ilavesi, karayolu mal alışverişinin ortasının son ürünlerin değişiminden daha yüksek başarı sağladığını göstermektedir. Bunun nedeni, ılımlı bilgi değişkeninin değiş tokuşa dayalı genişlemesi veya her bir bilginin asgari çabası, sermaye artırımı veya yenilikçi ilerleme ile benzer bir etkiye sahip olması, son malı teslim etmek için uygulanan inovasyona bağlı olmasıdır.

Şekil 4: Uluslararası ticaret ve uzmanlaşma

Kaynak: Kaymakçı O. & Avcı N. & Şen R. (2007) Uluslararası Ticarete Giriş: Teori, Politika ve Uygulama. s.187

Uzmanlaşma, özellikle uluslar yaratılmasında yeni iş kolları kuruluyor. Küresel kuruluşlar aracılığıyla yapılan girişimler, yaratılışın ve yeniliğin koordinasyonunu garanti eden bir fikir haline getirmektedir. İyi bir insanın yaratılması artık yalnız bir bitkiden çıkmaz. Buna göre, örneğin, iyi işin yaratılmasının çeşitli aşamalarını içeren yenilikçi çalışma, parçaların planlanması,

toplanması, bitirilmesi ve kalite kontrol aşamaları bir ulusla sınırlı değildir; Yalnız yaratım çizgisi nedeniyle tek bir yaratılış çizgisi içinde çok sayıda ülkeye yayıldı. Olduğu gibi, yaratılışın küreselleşmesi ile yaratılış içindeki uzmanlaşma önem kazanmıştır. Bu doğrultuda, evrensel örgütler etkinliği ve yeterliliği vurgular ve dünya çapında rekabet koşullarını kendilerini desteklemek için deşifre etmek için sürekli gelişmeleri gerekir. Uzmanlaşma yönlendirmesi yoluyla dünya çapındaki değişimin artışları Şekil 4'te özetlenmiştir.

1.6. Ölçek Ekonomileri

İç ekonomilerde, normal maliyetlerdeki düşüş, şirketin kendi yaratma seviyesindeki genişlemeden kaynaklanmaktadır. Kuruluşun yaratılış seviyesi büyüdükçe, ölçek ekonomilerinden ve küçük firmaların artışlarında maliyet avantajından daha fazla avantaj sağlar. Belirli bir yaratım hacmine ulaşan kuruluşun, daha az bilgi kullanarak daha fazla verim ile yaratılışına devam etme şansı nedeniyle, bu organizasyon iç ekonomiler tarafından kâr eder. Çünkü iç ekonomiler fikrini parasal incelemeye sokan A. Marshall'dı. Marshall, iç ekonomileri, bireysel firmanın ve üretim hattının varlıklarına, birliğine ve yeterliliğine dayanan ekonomiler olarak nitelendirdi.

İç ölçek ekonomileri işletmenin kendisinden doğar. İç ölçek ekonomilerinin etkileri aşağıdaki şekilde iletilebilir:

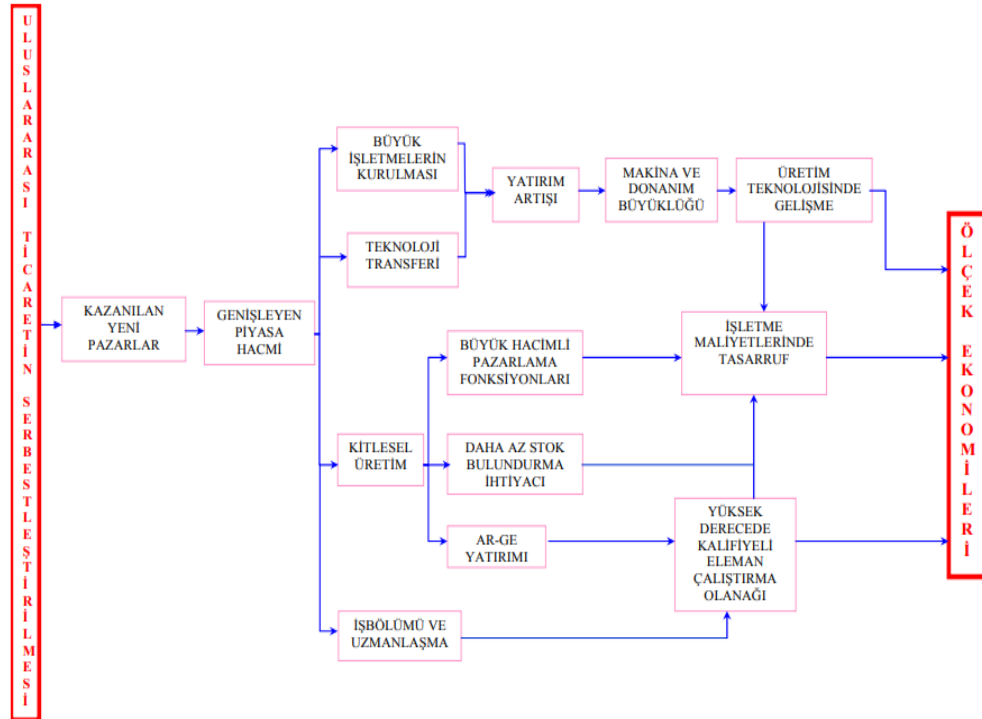
- Geniş bir piyasa, daha gelişmiş yenilikçi tekniklerin uygulanmasını taahhüt eder.
- Pazarlama kapasiteleri, büyük ölçekli üretim nedeniyle daha büyük hacimlerde yapılmaktadır.
- Genişleme devam eden hacim, örneğin imalat, düzenleme, yöneticiler, yenilikçi çalışma gibi alıştırmalar için son derece kalifiye personel kullanmasına izin verir.
- Sonuç, çalışma giderlerindeki yatırım fonlarıdır (Heller, P. S. 2014).

Küresel alışverişe açılan ulus geniş bir pazarla buluşuyor ve yerel pazarı evrensel bir ölçüm geliştiriyor ve artırıyor. Bu anlamda, değişim ve büyüyen iş

sektörü ölçeğinde ekonomiler nedeniyle toplanan yeni pazarların kâr etmesini mümkün kılmaktadır. Dahası, firmaların kendi büyüklükleri nedeniyle ortaya çıkan unsurlar da benzer şekilde firmaların zorlayıcı bir ölçekte çalışmasına izin verecek ve varlık tahsisinde verimliliği artıracak, genişletilmiş verimlilik ve kalkınmanın izini sürecektir. Ölçek ekonomilerine neden olan bu değişkenler daha ayrıntılı olarak incelenecektir.

Ölçek ekonomileri, sermaye ve iş gücü, hedef pazarlar, endüstriye özgü görev ve ücret dışı sınırlar ve endüstriye özgü avantajların tümü, işletmedeki firmaların sayısını ve büyüklüğünü etkiler. Bir endüstrideki tüm rakiplerin benzer büyüklükte olması tartışılmaz bir gereklilikten başka bir şey değildir.

Şekil 5: Uluslararası ticaret ve ölçek ekonomileri ilişkisi

Kaynak: Asteriou D. and Hall S. G. Exports as a factor of production: A consistency test. World Development, 2016, 21, 1 (1): s.158

Krugman (2010) muazzam konut pazarına sahip teşebbüslerin ölçek ekonomileri tarafından daha iyi kar edebileceğini ve bu hatlar boyunca yurtdışında giderek ciddi olduğunu belirtmektedir. Örneğin Tybout, Richardson Flam gibi çok sayıda araştırma, ücret firmalarının benzer bir sektörde hane halkına yönelik reklam veren firmalardan düzenli olarak daha büyük olduğunu bildirmektedir.

Boyut dışı ticaret sektörlerinde yoğunluğa yardımcı olur. Bu şekilde, daha büyük ekonomilerin daha büyük organizasyonları olur ve muazzam hane halkı pazarları, konutları genişleterek nispeten ihracatçılara nispeten tercih edilen bir konum verebilir.

Döviz kısıtlamalarının sınır dışı edilmesi, ülkeleri yeni pazarlara taşıyacaktır. Aynı şekilde, pazarın daha kapsamlı bir ölçekte gelmesi nedeniyle pazar rekabetinin artması verimlilik kazancı sağlar. Yeterlilik, finansal gelişime katkıda bulunur ve gelirleri ayrı ayrı oluşturur. Değişen dış ticarete devam eden yıllar devam eden ulusların yıllık normal kalkınma oranları daha yüksektir. Pazar büyüklüğünün genişletilmesi, ülkeler arasında gittikçe ağırlaşan ciddi iş aktarımını dikkate almaktadır. Thirlwall (2010) borsa bağlantısından pazar büyüklüğüne kadar olan temel benzersiz avantajların altını çizdi. Pazar büyüklüğü, ülkelerin ölçek ekonomilerini tanımalarına izin verir. Büyüyen ölçek ekonomileri nedeniyle, tüm endüstrinin genişleyen parçası, aşamalı olarak etkili bir varlık tahsisinden gelen statik eklemelerden daha fazla olan talepleri harekete geçirecektir.

II BÖLÜM. ULUSLARARASI TİCARETE AÇILMA SÜRECİNDE AZERBAYCAN

2.1. Azerbaycan'da dış ticaretin tarihsel gelişimi

Azerbaycan Cumhuriyeti'nin dış ticaret ve ekonomik ilişkileri şartlı olarak iki aşamaya ayrılabilir:

- Bağımsızlıktan önce SSCB'nin bir parçası olan ticaret ve ekonomik ilişkiler;
- Bağımsız Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ticari ve ekonomik ilişkileri.

İlk aşamada Azerbaycan'ın sendika cumhuriyetleri ile kapsamlı ticari ve ekonomik ilişkileri vardı. Bununla birlikte, bu ilişkiler sendika içi nitelikteydi, tek bir sendika cumhuriyetinin ekonomik çıkarlarından ziyade tek bir ulusal ekonomik kompleksin gereksinimleri açısından daha değerliydi. Bu dönemde Azerbaycan'ın dış ticaret ilişkileri inkâr edilemedi. O zaman ülkenin bazı sanayi ürünleri ihraç edildi. Bu çalışma yalnızca sendika organlarının dış ekonomik ilişkilerinin yapıları tarafından gerçekleştirildi. Kuşkusuz, serbest ihracat-ithalat dengesi, bağımsız döviz bankası, ulusal para birimi, yönetim yapıları v.s. Bir cumhuriyette nitelikleri olmayan bağımsız bir dış ticaret politikası izlemek mümkün değildi.

1992-1993 yılları arasında Azerbaycan'ın dış ticaret ilişkilerinde kalite ve kalite bakımından bazı değişiklikler oldu. O zamanlar, hem eski Sovyet cumhuriyetleri hem de diğer yabancı ülkelerle ekonomik ve ticari ilişkiler geliyordu. Son zamanlarda, cumhuriyette yaratılan endüstriyel potansiyel bu ülkelerle işbirliği içinde kilit bir rol oynamıştır (Cahangirov P. H. 2018).

Her eyalet, ülke içinde büyük ölçekli yeniden üretim için uygun bir dış ortam yaratmaya çalışmaktadır. Emtia piyasasını etkileyen ana faktörlerden biri dış ticarettir. 2015 yılında dış ticaretin etkisini inceleyerek ülkemizin ticaret alanında 165 ülke ile işbirliği yaptığını görüyoruz. Bu dönemde ülkenin dış ticaret dengesi 2,204 milyon dolar ile dış ticaret cirosu 20,646 milyon dolar, ithalat 9,221 milyon dolar ve ihracat 11,425 milyon dolar olmuştur. İlgili dönemde BDT ülkeleriyle olan ticaret cirosu 2.486.5 milyon \$ 'a ulaştı. Ülkemizin GUAM ülkeleriyle olan

ticaret cirosunun 771,1 milyon dolar olduğunu görebiliriz. 2015 yılında ülkemizin Avrupa Birliği ile ticaret cirosu 9695 milyon dolar olup, ülkenin dış ticaret cirosundaki payı ihracatta% 60'ı da içeren% 47 olmuştur. Ülkemizin bağımsızlığından ve petrol sektörüne büyük yatırımların girişinden bu yana, Avrupa Birliği'nin ülkenin dış ticaretindeki rolü son derece önemli hale gelmiştir. Böylece Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının lansmanı bu süreci hızlandırdı. Azerbaycan, Avrupa Birliği de dahil olmak üzere Genel Referanslar Sistemine katıldı. Ülkemiz bu sisteme katılarak Azerbaycan menşeli malların Avrupa Birliği pazarlarına gümrüksüz veya düşük vergilerle girmesini mümkün kılmıştır.

Ülkemizin ana ticaret ortakları BDT ülkeleri olsaydı, mevcut ekonomik durumda, Avrupa Birliği ülkeleri bu yönde egemendir. Kuzey komşumuz Rusya Federasyonu, BDT ülkeleri arasında ülkemizle en fazla ticaret cirosuna sahip ülkedir. Rusya Federasyonu'nun ülkemizin ticaret cirosundaki payı% 50'dir. Rusya Federasyonu'nun BDT ülkelerine göre avantajı, tarım ürünleri için geniş bir pazara sahip olmasıdır. Kuzey komşumuz ve cumhuriyetimiz arasında daha önce var olan ticari ilişkiler de bu ciro artışının bir istisnasıdır. Ülkemizin BDT ülkelerinden Rusya, Kazakistan, Ukrayna, Moldova, Belarus, Kırgızistan, Özbekistan, Türkmenistan ve Tacikistan ile serbest ticaret faaliyetleri bulunmaktadır. Ülkemizde tüm alanlarda uygulanan reformlar, birçok faktörle birlikte, bu doğrultuda dış ticaret cirosunun artırılması üzerinde olumlu etkisi olacak olan iç pazarın pazarlamasını doğru bir şekilde belirlemeyi gerekli kılmaktadır (Qurbanzade A.A. 2016).

2.2 Azərbaycanda rekabet göstergeleri ve rekabetin gelişimi

Ülkenin dış ticareti yüksek rekabet gücünün sağlanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu bağlamda, ülkenin dış ticaretinin rekabet gücünü doğru bir şekilde tanımlamak ve değerlendirmek önemlidir. Dış ticaretin rekabet gücünü yansıtan faktörlere bakalım, bu durumda 4 önemli faktör kaydedilecektir.

1. İhracat artış dinamikleri;
2. İhracatın emtiaya göre çeşitlendirilmesi;
3. ihracat coğrafyasının çeşitlendirilmesi;
4. ihracat sepeti Kalite yapısı (Süleymanov E.N, Zeynalov A.M. 2018).

İhracat artışının dinamikleri, devletin dış ticaretteki rekabet gücünün belirlenmesinde en önemli faktörlerden biridir. İhracattaki artış, ülke ürünlerine olan talep düzeyinin bir göstergesi olarak kullanılmaktadır. Oldukça rekabetçi ürünlerin üretimi sonucunda, ülkenin ürünleri için yeni kanallar açılır ve ürün rekabeti kazanarak ülkenin ihracatında ve çoğu durumda ticaret cirosunda artışa neden olur. Bu göstergeye dayanarak ülke ihracatının dinamiklerine dikkat edersek, geçen yıl Azerbaycan'ın ihracatında bir artış olduğu açıkça görülüyor. Geçen yıl 13.811,6 milyar. dolar ihraç edildi. 2018'deki toplam ticaret cirosu 17.675 milyar \$ 'dan 22.593.6 milyar \$ 'a yükseldi. 2018'e kıyasla ihracat hacmi yüzde 51 arttı.

Geçen yıl, petrol dışı sektörde ihracat hacmi 1.538 milyar olarak gerçekleşti. dolar. 2018 yılına kıyasla petrol dışı sektörde ihracat yaklaşık yüzde 24 oranında arttı. Bu dönemde ihracat operasyonları 1923 adetler tarafından yürütülmüştür. Devlet Gümrük Komitesi'ne göre, Rusya geçen yıl 553 milyon dolarlık petrol dışı ürün ihracatında birinci sırada yer aldı (Www.stat.gov.az).

Emtialara göre çeşitlilik seviyesi. Uluslararası istatistiklere göre, dünya genelinde dış ticaret operasyonlarına on binden fazla mal ve 97 ürün grubu katılıyor. Emtia çeşitliliğinin yüksek seviyesi, ülkenin dış ticaretine katılan mal ve ürün gruplarının sayısı ve toplam ihracattaki küçük paylarıyla belirlenir. Herfindahl endeksi bu seviyeyi ölçmek için kullanılır. Herfindahl endeksi, çok

sayıda emtia bir ülkenin ihracatında eşit payı paylaştığında sıfıra, az sayıda emtia ise yüksek bir payı paylaştığında sıfıra yaklaşır.

Araştırmacılar EXPY ihracat sepetinin değerini hesaplar ve ihracat sepetinde çok yüksek karlılık ve karlılığa sahip ürünlerin ağırlığını belirler. EXPY'nin yüksek değeri veya ihracatta mükemmelliğin ölçüsü, ihracat sepetinin uzay endüstrisi, tıp endüstrisi, dijital teknoloji ürünleri, otomotiv endüstrisi ürünleri vb. Gibi yüksek verimlilik ve karlılığa sahip ürünler tarafından baskın olduğu anlamına gelir.

Yüksek EXPY oranına sahip ülkeler ayrıca kişi başına yüksek GSYİH seviyelerine, yüksek bir insan sermayesi gelişimine ve yüksek bir iş gücüne ve dünya pazarında daha yüksek fiyatlarla satılan ürün ihracatına sahiptir.

İthalat-İhracat bankaları veya daha yaygın olarak bilindiği üzere EXIMBANK, birçok ülkede ihracat tanıtımında önemli bir bağlantıdır. İhracatçılar, bu bankaların destek düzenini kullanarak uluslararası pazarlarda rekabet avantajı elde etmektedir. İlk EXIMBANK 1919'da İngiltere'de kuruldu ve daha sonra dünyadaki birçok ülkeye yayıldı. Şu anda dünyada yaklaşık 200 EXIMBANK var. Bu ülkeler arasında Rusya, Türkiye, Moldova, Ukrayna ve diğerleri bulunmaktadır. Banka'nın faaliyetleri arasında uygun şartlarda orta, kısa ve uzun vadeli ihracat kredileri, yurtdışı ihracatçıların risklere karşı sigortası, vb. Yer almaktadır.

değerlendirilmesi üzerinde olumlu bir etkiye sahiptir. Ülke ekonomisinin rekabet gücü, Dünya Ekonomik Forumu tarafından oluşturulan Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi temel alınarak belirlenmektedir. Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi 2004 yılından beri her yıl hesaplanmaktadır.

2018-2019 Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu sonuçlarına göre Azerbaycan ekonomisi 137 ülkeden 35. sırada. BDT ülkeleri arasında ilk sırada yer aldı.

Tablo 2011'den bu yana BDT ülkelerinin Küresel Rekabet Edebilirlik Raporundaki yerlerini göstermektedir. Tablodan da Azerbaycan'ın 2011 yılından bu yana BDT ülkeleri arasında Küresel Rekabet Edebilirlik Raporunda lider olduğu açıktır. O zamandan beri ülke ekonomik kalkınmayı hızlandırmaktadır. Alınan tedbirler neticesinde Azerbaycan 2011 yılında raporda 51. sıradan 2019

raporunda 35. sıraya yükselmiş, rapora göre Azerbaycan Güney Kafkasya ülkeleri arasında da birinci sırada yer alıyor.

Tablo 1: BDT ülkelerinin 2009-2017 yıllarındaki Küresel Rekabet Edebilirlik Raporundaki konumları

	2011		2012		2013		2014		2015		2016		2017		2018		2019	
Ülkeler	Yer	Bal	Yer	Bal	Yer	Bal	Yer	Bal	Yer	Bal	Yer	Bal	Yer	Bal	Yer	Bal	Yer	Bal
Azerbaycan	52	4,4	58	4,4	56	4,4	47	4,5	39	4,6	39	4,6	41	4,6	38	4,7	36	4,8
Rusya	64	4,2	64	4,3	65	4,3	68	4,3	65	4,4	54	4,5	46	4,5	44	4,6	37	4,5
Kazakistan	68	4,2	74	4,2	74	4,3	52	4,5	51	4,5	52	4,5	43	4,6	53	4,5	57	4,4
Ukrayna	83	4,1	89	3,8	82	4,1	74	4,2	84	4,2	76	4,2	78	4,1	85	4,1	81	4,2
Moldova	3.1	82	95	3,8	93	3,8	88	3,8	88	3,8	83	4,1	85	4,1	101	3,8	88	4,1
Gürcistan	91	3,9	93	3,9	88	4,1	77	4,2	72	4,3	67	4,3	66	4,3	59	4,4	65	4,4
Ermenistan	98	3,7	98	3,8	93	3,8	83	4,1	78	4,2	86	4,1	83	4,1	78	4,2	74	4,3
Tacikistan	133	3,5	125	3,6	116	3,7	111	3,9	78	4,2	92	3,8	81	4,1	77	4,1	79	4,2
Kırgızistan	134	3,5	132	3,6	137	3,6	138	3,5	132	3,5	109	3,8	113	3,9	112	3,9	103	3,8

Kaynak: [https://www.weforum.org/World Economic Forum](https://www.weforum.org/WorldEconomicForum) ve http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf, yazar tarafından Global Rekabet Edebilirlik Raporu'na göre hazırlanmıştır.

Azerbaycan'ın dış ticaretteki başarısı, ülke ekonomisinin rekabet gücünün

Küresel Rekabet Edebilirlik Endeksi hesaplanırken ekonomik kalkınma aşamalarının alt endekslerinin ağırlıklı endeksi hesaplanırken, bu katsayıların belirlenmesini etkileyen faktörlere bağlı olarak her aşamada farklı göstergeler dikkate alınmaktadır. Gelişmekte olan ülkenin son göstergelerinde sadece% 20'lik bir paya sahiptir.

Ya da inovasyon ve olgunluk faktörleri, faktör temelli gelişmekte olan bir ülkenin nihai göstergelerinde sadece% 5 paya sahipse, inovasyon temelli kalkınma aşamasında bir ülkenin nihai göstergelerinde% 30 paya sahiptir. Geçiş ekonomisi olan ülkelerde, bu göstergenin ara değerleri kullanılır.

Tablo 2: Azerbaycan'ın alt endeksler üzerindeki ağırlık katsayıları

Yıllar	Temel gereksinimler alt dizini	Temel gereksinimler alt dizini	Temel gereksinimler alt dizini
2011-2012	4,79	3,88	3,62
2012-2013	4,88	4,16	3,77
2013-2014	4,81	4,18	3,82
2014-2015	4,84	4,17	3,68
2015-2016	4,83	4,16	3,68
2016-2017	4,97	4,35	3,74
2017-2018	4,84	4,55	4,33

Kaynak:http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
Küresel Rekabet Edebilirlik Raporu'ndaki bilgilere dayanarak yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tabloya göre, ülkenin uluslararası rekabet gücünü 3 alt endeks ve 12 gösterge temelinde belirlenen göstergelere göre değerlendirirken kalkınmanın gözlemlendiğini belirtmek mümkündür.

2.3 Azerbaycan'da makro ekonomdk istikrar

2014 yılında petrol fiyatlarında düşüş eğiliminin başlaması, Azerbaycan da dahil olmak üzere kaynak açısından zengin ülkelerin ekonomilerini olumsuz etkilemiştir. Böylece, tablodan da görüleceği üzere, 2014 yılında reel GSYİH büyümesi% 2,8 olmasına rağmen, 2015 yılında büyüme oranı düşerken, 2016 yılında petrol sektöründe (% 0) gerçek bir büyüme gerçekleşmedi ve Petrol dışı sektörde daralma (% -4,5) GSYİH'da bir bütün olarak% 3,1 daralmaya yol açmıştır. Bununla birlikte, 2016 yılından bu yana petrol dışı sektörün gelişmesi için benimsenen devlet programlarının yanı sıra bu alandaki maliye politikasındaki reformlar ve petrol dışı sektördeki öncelikli alanlara devlet desteği sonucunda 2017 yılında petrol dışı sektördeki canlanma Bunun toplam GSYİH büyüme oranı üzerinde olumlu bir etkisi oldu. Böylece, 2017 yılında petrol GSYİH'sındaki daralmaya (% -5,0) rağmen, petrol dışı GSYİH'deki% 2,8'lik artış nedeniyle GSYİH'da% 0,2'lik bir artış gözlenmiştir. 2018 yılında petrol dışı GSYİH nedeniyle GSYİH'da% 1,4 oranında gerçek bir artış sağlanmıştır.

2014 yılına kıyasla, kişi başına düşen GSYİH'de bir azalma olmuştur. Böylece, 2014 yılında kişi başına düşen GSYİH 7991 ABD doları olurken, 2018'in

sonunda bu rakam 4780 ABD doları olmuştur. Karşılaştırma için, 2018'de bu rakam Rusya'da 11.327 dolar, Gürcistan'da 4.400 dolar ve Türkiye'de 9.346 dolardı.

2019 yılında döviz piyasasının toplam hacmi bir önceki yıla göre azalmıştır. Böylece, geçtiğimiz yıla göre ABD doları cinsinden döviz işlem hacmi% 5,8 azalırken, avro cinsinden işlem hacmi% 5,4 azalmıştır. Bu dönemde, döviz piyasasında işlemlerin% 83'ü ABD doları,% 17'si diğer para birimlerinde gerçekleştirilmiştir. Döviz piyasasının hacmindeki düşüş, nakit döviz piyasasında da gözlenmiştir. 2018 yılında bankalar 445,4 milyon yayınladı. 2019 yılında 26,5 milyon. Manatın istikrarı nedeniyle net ABD doları satışı yapıldı.

Tablo 3: Nakit döviz işlemleri

Yıl	ABD doları	AVRO	Rus rublesi	ABD doları	AVRO	Rus rublesi	ABD doları	AVRO	Rus rublesi
	Alış (mln para birimi)			Satış (mln para birimi)			ortalama döviz kuru, manat		
2008	1466.3	57.7	1151.3	4867.8	787.4	146.5	0.8238	1.2231	0.0357
2009	1429.9	64.5	1088.1	5707.3	747.6	198.1	0.8052	1.1411	0.0232
2010	1342.7	106.1	2139.5	5301.5	1027.7	514.2	0.8035	1.0575	0.0224
2011	1856.5	237.4	5174.6	6542.7	1351.4	396.7	0.7876	1.0738	0.0283
2012	2686.1	405.8	9447.2	9269.4	2473.4	446.5	0.7861	1.0202	0.0256
2013	3116.8	508.3	16375.6	9408.5	2767.2	997.5	0.7857	1.0516	0.0281
2014	3486.5	351.8	13614.7	9483.1	2195.4	2517.1	0.7774	1.1742	0.1305
2015	3568.3	255.4	9661.6	16717.4	1185.5	2624.7	1.0227	1.2232	0.2372
2016	2568.6	282.5	12479.8	3115.0	567.0	2355.7	1.6346	1.8875	0.174
2017	1744.3	214.3	15123.6	1829.7	538.8	2832.8	1.7986	1.9882	0.0559
2018	2167.2	312.7	17391.6	3676.1	683.7	3165.4	1.8299	2.0114	0.0326

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyet Merkez Bankası,
<https://www.cbar.az/page-39/statistics> (01.01.2019)

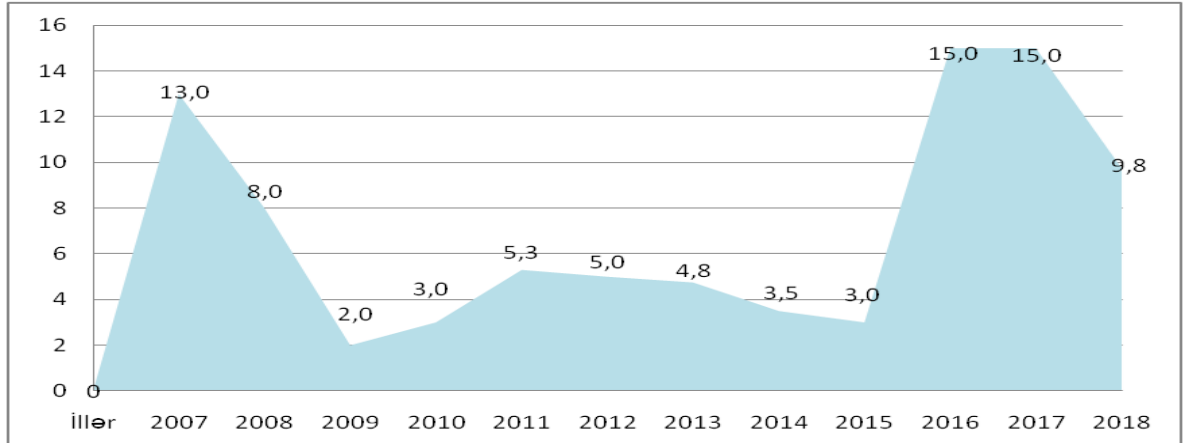
2019 yılında makroekonomik ve finansal istikrarı sağlamaya yönelik tedbirler kümesi, makroekonomik istikrarı sağlamak için alınan kararlar, döviz kuru rejimi oranında görece bir artış için elverişli koşullar yaratmıştır. Döviz kuru rejiminin

hızının artırılması bağlamında, FMA 12 Ocak 2019'dan bu yana döviz ticareti uygulamasında bazı yenilikler yapmıştır. Bu yeniliklere göre, açık artırmaya çıkarılan para arzı piyasa katılımcıları tarafından verilen fiyatlar ile belirlenmektedir. Sonuç olarak, para birimi ihaleleri genellikle daha yüksek fiyatlar sunan bankalardan daha düşük fiyatlar sunan bankalara doğru para biriminin satışı ile sona erer.

2019'da, CBA Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet Petrol Fonu tarafından döviz satışı ile ilgili 99 para birimi ihalesi gerçekleştirdi. Bu dönemde, SOFAZ'ın döviz satışları 2016 yılına göre% 26,4 daha az olan 3.557.9 milyon \$ olmuştur. 2017'de, CBA'de para birimi ihalelerinin bulunmadığı zamanlarda bile, Bloomberg platformunda düzenlenen BVB'nin segmenti normal şekilde çalışıyordu. 2019 yılında, BVB'nin bu segmentindeki müzayede dışı döviz alım-satım işlemlerinin kapasitesi 1.054.1 milyon \$ 'ı buldu. Aynı zamanda, manatın resmi döviz kuru, bankalararası işlemlerde ortalama döviz kuru esas alınarak belirlenmiştir. Döviz piyasasında arz-talep oranına göre manatın döviz kurunda oynaklık gözlenmektedir. Manat yılın başında zayıflamaya devam etmesine rağmen, Şubat ayından sonra istikrar kazandı ve kısmen güçlendi. 2016 sonunda, manata karşı dolar döviz kuru 1.7708 manat, Şubat 2017'de döviz kuru en yüksek seviyesine yükseldi - 1.93 manat ve Aralık ayında 1.70 manata düştü. Yıl sonunda manat yılbaşına göre dolar karşısında% 4 güçlendi. 2018 yılında manat karşısında ortalama günlük 1 dolarlık döviz kuru 1.7205 manat idi.

Hassas değerlendirmeyeyle belirlenmesi gereken faiz oranları, büyük ölçekli projelerde, özellikle uzun vadeli yatırımların ekonomik analizinde özel bir rol oynamaktadır. Faiz oranları ekonomideki tasarrufları koordine eder. Ekonomik sistemde daha az sayıda ekonomik birim varsa, FMA onlara daha yüksek faiz oranlarında para sağlar. Faiz oranları mevduat ve krediler arasındaki ilişkiyi farklı zaman aralıklarında koordine etmektedir. Faiz oranları yüksekse, koordinasyon mekanizmasını yönetmek zorlaşır.

Şekil 6: Azerbaycan'da muhasebe oranı (2007-2018)

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyet Merkez Bankası,
<https://www.cbar.az/page-42/monetary-indicators> (01.01.2019)

Şekil 6'dan, ülke ekonomisinin büyümesinin Azerbaycan Cumhuriyeti'ndeki faiz oranlarındaki artışla ters orantılı olduğu görülmektedir. Ekonomik büyümenin yüksek olduğu 2007-2009 yıllarında iskonto oranı yüzde 11 puan azalmıştır. 2010 yılından bu yana, daha az petrol geliri kullanımı ile iskonto oranlarında hafif bir artış olmuştur. 2007-2015 döneminde, ülkenin büyük döviz rezervleri sonucunda Merkez Bankası iskonto oranını düşük tutmuş, yani ticari bankalara ve diğer finansal kuruluşlara daha düşük faiz oranları sağlamıştır. Ancak, 2015 yılından bu yana, Merkez Bankası faiz koridorunu daha sıkı bir para politikası izleyerek sıkılaştırmıştır. 2015 ve 2016 yıllarında% 15'lik iskonto oranı manat kredilerindeki faiz oranını önemli ölçüde değiştirmese de, manat mevduatlarındaki faiz oranlarında artış olmuştur.

2.4. Ticarete açılma sürecinde Azerbaycan'da yatırımların gelişimi

Azerbaycan Cumhuriyeti ekonomisine yapılan her yatırım iki kaynaktan gelebilir:

1. Dahili
2. Harici kaynaklar

Azerbaycan'daki yatırımların ülke ekonomisinin yapısı üzerinde ciddi bir etkisi vardır. Yatırım kapasitesi, ekonomik büyüme oranını belirleyen önemli faktörlerden biridir. Bu sektördeki büyüme oranı yüksektir, böylece bu sektöre daha fazla yatırım yapılır (Nağıyeva V.Y. 2018).

Tablo 4: Azerbaycan'da sabit sermaye yatırımlarının yapısı (sonuç olarak yüzde)

Yıllar	Petrol sektörü	Petrol dışı alan	Toplam
2004	58,9	43,4	100
2005	69,98	35,4	100
2006	75,6	25,6	100
2007	79,5	26,3	100
2008	64,7	36,5	100
2009	54,9	47,6	100
2010	47,6	58,6	100
2011	27,6	72,6	100
2012	26,6	73,8	100
2013	32,4	69,6	100
2014	26,4	77,8	100
2015	25,5	76,8	100
2016	26,7	73,6	100
2017	27,7	72,4	100
2018	24,8	73,3	100
2019	25,6	76,2	100

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/sources/industries/az//017.xls>, (30.10.2019)

Tablo 4-den 2014-2019 yılları arasında ülkedeki sabit sermaye yatırımlarının% 50'den fazlasının petrol sektöründe biriktiği bilinmektedir. Bu yatırımların büyük kısmı yabancı yatırımlarla sağlanmıştır. 2010-2019 döneminde iç ekonomiye yapılan yatırımların% 74,5'i yabancı yatırımlarla sağlanmıştır. Sonuç olarak, akaryakıt sektöründeki yabancı yatırımları çekerek petrol ve gaz üretimindeki artış, iç ekonomiyi finanse etmek için yararlı olduğu düşünülen

fonların yaratılmasında özel destek sağlamıştır. 2009-2019 döneminde iç ekonomiye yapılan yatırımların kapasitesi, 2008-2018 yıllarında yapılan toplam yatırımların ortalama 7 kat üzerindedir. 2016 yılında devlet ekonomisine 22 milyar AZN yatırım yapılmış, bunun% 63,3'ü yerli kaynaklardan ve% 38,5'i yabancı yatırımlardan finanse edilmiştir. Bu yıl ekonominin petrol dışı sektörlerinin geliştirilmesine 17,2 milyar AZN, petrol ve gaz sektörüne 5,8 milyar AZN yatırım yapıldı. Son 14 yılda, petrol stratejisi sonucunda, petrol dışı sektördeki yatırımların payı 2004 yılına göre% 26,8'den% 75,5'e yükselmiştir. 2004-2019 yılları arasında ekonomiye toplam 157,4 milyar AZN yatırım yapılmıştır. Ülke ekonomisinin büyümesi nedeniyle yatırım kaynaklarında ciddi yenilikler olmuştur. 2004 yılında yatırımların% 23,5'i ulusal kaynaklardan finanse edilirken, 2017 yılında yurtiçi yatırımların payı% 63,5'tir (www.stat.gov.az, 2019).

Tablo 5: Bağımsızlık yıllarında ülke ekonomisine yatırımlar

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	1995-2018
Toplam yatırımlar	17058.7	20251.1	21448.2	21890.7	20057.4	22706.4	24462.5	25877.0	257120.6
Yurtiçi yatırımlar	10189.1	12347.4	13268.9	12615.0	9068.5	6490.3	8765.2	11874.9	136593.3
Dış yatırım	6847.8	8103.7	8279.4	9185.7	10898.9	16216.1	15697.3	14002.1	120527.2
Finansal krediler	3693.5	3145.5	2675.7	1870.6	2230.2	2197.8	1783.3	2880.0	33079.6
Doğrudan yatırımlar	4283.8	5372.3	5986.3	8039.2	7473.1	7323.6	5713.8	4109.1	85768.9
Petrol bonusu	19.8	2.3	2.3	16.0	2.1	0.1	1.4	450.1	451.6
Diğer yatırımlar	619.7	506.9	1187	428.5	1024.8	639.6	1622.0	797.3	3058.9
Petrol sektörü	3407.6	4287.7	4945.3	6740.7	6621.7	5617.4	4900.8	3142.0	72704.3
Petrol dışı sektör	876.2	1075.6	1052	1317.5	861.5	1706.2	813.0	967.1	13014.5

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi,
<https://www.stat.gov.az/sources/industries/az//017.xls>, 30.10.2019

ConEC'e göre 2003-2019 döneminde devlet ekonomisine 157,8 milyar manat (ortalama 194,0 milyar ABD doları) yatırım yapılmış, 76,8 milyar manat (ortalama 90,7 milyar manat) yatırılmıştır. ABD Doları) veya yabancı yatırımlardan% 38,3, 83,7 milyar AZN (ortalama 103,5 milyar USD) veya yurtiçi yatırımlardan% 61,9 (2003-2019 yatırımlarının toplam değeri 202,6 milyar AZN'dir.

2003-2019 döneminde (2009 hariç) devlet ekonomisine yapılan yurt içi ve yurt dışı yatırımların değeri yıldan yıla artmıştır (bunun% 52,3'ü yabancı kaynaklardan, kalan% 48,7'si yerel kaynaklardan)

2017-2019'da, yurt içi ve yurt içi yatırımlarda bir önceki yıla göre hafif bir düşüş olacak, ancak yurtiçi yatırımın değeri daha hızlı azalacak: 2019'da yerli yatırımın değeri 2016'nın% 50'sine kadar olacak, aksi takdirde Kısacası, iki kez azalmıştır (www.stat.gov.az/source/finance, 2019).

2005-2019 yılları arasında petrol dışı sektörde duran varlıklara yapılan yatırımların değeri istikrarlı bir şekilde arttı: 2003 yılında, bu sektördeki duran varlıklara yapılan yatırımların değeri 1.0 milyar manat, ancak 2013 yılında ortalama 13.7 milyar manatı buldu. yani 12 kattan fazla arttı.

2.5. Azerbaycanda'da Uzmanlaşmanın Boyutu

B. Balassa tarafından ortaya konulan Balassa prensibi bariz karşılaştırmalı üstünlüğü, devletlerin rekabet avantajlarını değerlendirmek için kullanılan yöntemlerden biridir. Bu yöntemle, rekabet avantajı sonucunda oluşan ana dış ticaret göstergeleri analiz edilmekte ve ülkenin rekabet avantajı değerlendirilmektedir.

Balassa prensibi yönteminin rekabet avantajını değerlendirmek için birçok gösterge kullanılır. Bu göstergelerden biri Balassa endeksidir. Bu indeks aşağıdaki formülle hesaplanır:

$$B_{ij} = x_{ij} / x_{iw}$$

Burada, x_{ij} – i'nin toplam devlet ihracatındaki payı, x_{iw} – i dünya ihracatının toplam dünya ihracatındaki payını temsil etmektedir.

Balassa Endeksi j ülkesindeki ürünlerin ihracatının j ülkesinin toplam ihracatındaki payını ve aynı ürünün ihracatının dünya ihracatındaki toplam dünya ihracatındaki payını farklılaştırmaktadır. Örneğin, bu ürünün pamuk ihraç eden bir ülkenin ihracatındaki payı dünya ihracatından daha fazlaysa, j ülkesi pamuklu ürünler üzerinde açık bir karşılaştırmalı üstünlüğe sahiptir. (Abbasov.I., Aliyev T. 2018)

Balassa endeksinin değeri 1'den yüksekse, rekabet avantajı olduğunu gösterir, 1'den azsa, olmadığını gösterir. İthalat için Balassa endeksi aynı şekilde hesaplanır. 1'den büyük bir dizinin belirgin bir karşılaştırmalı üstünlüğü olmadığı ve 1'den küçük bir dizinin bir avantajı olduğu düşünülmektedir. Bu endeksi bulmak da çok önemlidir.

Bir diğer belirgin karşılaştırmalı avantaj Net İhracat Endeksi'dir. Bu endeksi hesaplamak için aşağıdaki formül kullanılır:

$$RCA_{NERij} = (X_{ij} - M_{ij}) / (X_{ij} + M_{ij})$$

Burada, ülke j yönünden X_{ij} – i ürünü, M_{ij} – i ürünü jülkeye yapılan ithalatı ifade eder (Abbasov.I., Aliyev T. 2018).

Net İhracat Endeksi'nin özü, bir ürünün bir ülkenin ihracatında ithalata göre daha yüksek bir paya sahip olması durumunda, o ülkenin bu ürün için rekabet açısından bir farkı vardır. hesaplama hatası ortaya çıkabilir. Bu nedenle, net ihracat, bu ürünün ülkeye yapılan toplam ihracat ve ithalat miktarına bölünmesiyle hesaplanmalıdır.

Net ihracat endeksinin fiyatı negatif minimum ile pozitif maksimum arasında değişebilir. Negatif bir minimum fiyat, ülkenin yalnızca bu ürünü ithal ettiği anlamına gelir ve pozitif bir maksimum fiyat, yalnızca ihracat yaptığı anlamına gelir. Endeksin miktarı negatifse, karşılaştırmalı bir avantaj yoktur. Pozitif sayılar varsa, karşılaştırmalı bir avantaj vardır.

Azerbaycan'ın büyük bir ihracat potansiyeli olmasına rağmen, yeterli düzeyde ihraç edilmeyen birçok tarımsal ürün var. Bu ürünün dış pazarlara ihracat potansiyelini incelerken, rekabet güçlerine dikkat etmek gerekir. Böyle bir ürün

patates. Azerbaycan'ın bu ürün için ciddi bir ihracat potansiyeli var. Yıllar içinde üretimde artış olmasına rağmen ihracat açısından yeterli sonuç elde edememiş, 1990 yılında 185.000 ton olan patates üretimi 2017 yılında 913.9 bin tona ulaşmıştır. Aynı zamanda, ürünün rekabet gücü yüksektir. Bununla birlikte, bu ürünün 2011 yılında ihracatı, 2013 yılında 91.000 ton, 2014'te - 53.9 bin ton, 2014'te - 49.5 bin ton, 2015'te - 36.7 bin ton, 2016'da - 2012 yılında 2011 yılına göre 2 kat azalarak 38,2 bin tona gerilemiştir. Bununla birlikte, 2017 yılında bu ürünün ihracatındaki% 50'lik artış önümüzdeki yıllarda patates ihracatının artacağını göstermesine rağmen, bu ürünün ihracatı hala hedefin altındadır. Bu sektördeki bazı araştırmacılar araştırma yürütmüştür.

S.İmamverdiyeva tarafından yapılan çalışmada, 2007-2013 yıllarında patates ürünleri için büyük bir ihracat potansiyeli oluşmasına rağmen ihracatının yapılmadığı ortaya konmuştur. (İmamverdiyeva.S, 2014) 7 yıl boyunca altı yüz bin tondan fazla patates ürünü ihraç etmemesinin nedenlerini araştıran araştırmacı, ülkemizde üretilen patateslerin Balassa ve Net İhracat Endeksi'ne göre karşılaştırmalı üstünlüğünü hesaplamış ve katsayıları aşağıdaki gibi belirlenmiştir.

Tablo 6: Azerbaycan'da üretilen patates ürünlerinin karşılaştırmalı üstünlüğü

Ürünün adı	Balsa Endeksi - ham petrol dahil		Balsa Endeksi - ham petrol hariç		Net İhracat Endeksi	
	katsayı	tercih	katsayı	tercih	katsayı	Tercih
Patates	9.123	EVET	1.887	EVET	0.319	EVET
Domates	4.826	EVET	9.961	EVET	0.988	EVET
Taze / soğutulmuş	0.541	HAYIR	11.015	EVET	0.022	EVET
Sebzeler	1.778	EVET	3.586	EVET	0.953	EVET
Kurutulmuş sebzeler	0.085	HAYIR	0.198	HAYIR	0.067	EVET

Kaynak: İmamverdiyeva. S 2014: s..177

Tablodaki verilere dayanarak, patates mahsulünün bu yıllarda yüksek bir ihracat potansiyeline ve rekabet gücüne sahip olduğu belirlenmiştir. aynı zamanda ihracat için bir engel olarak tanımlanmıştır. Sonuç olarak, bir ihracat finansman programı oluşturmak için İthalat-İhracat bankalarının kurulmasının önemi vurgulanmıştır.

III BÖLÜM. AZERBAYCAN EKONOMİSİNDE DIŞ TİCARETİN DİNAMİK KAZANÇLARININ ANALİZİ

3.1. Azerbaycan'ın dış ticaret dinamikleri, ithalat-ihracat yapısının analizi

Azerbaycan'ın dış ticaret faaliyeti yeterince başarılı bir şekilde gelişmektedir. Sadece 2005-2018 döneminde cumhuriyetin dış ticaret cirosu 2,8 milyar olarak gerçekleşti. 34,6 milyar ABD doları. Sırasıyla USD veya 12 kata kadar ithalat - 1,3 milyar. 10,6 milyar ABD doları. USD veya 8.8 kez, ihracat - 1.6 milyar. 24,2 milyar ABD doları ABD doları 13.7 kat arttı.

Tablo 7: Azerbaycan'ın dış ticaret dinamikleri

	Milyon ABŞ doları ile				Önceki nisbeten,% yıla		
	Ticaret dövrüyyəsi	İdxal	İxrac	Saldo	Ticaret dövrüyyəsi	İdxal	İxrac
2005	2917.3	1172,1	1745,2	573,1	148,4	113.1	183.7
2010	8558.4	4211,2	4347,2	136,0	120,0	119.8	120.2
2011	11638.9	5266,7	6372,2	1105,5	136,0	125.1	146.6
2012	11771.7	5713,5	6058,2	344,7	101,1	108.5	95.1
2013	54926.0	7170,0	47756,0	40586,0	466,6	125.5	788.3
2014	20824.5	6123,1	14701,4	85783	37.9	85.4	30.8
2015	27960.8	6600,6	21360,2	14759,6	143.3	107.8	145.3
2018	34687.9	10712,5	23975,4	13262,9	107.2	109.1	100.3
2015 % 2005	958.4	563,1	1223,9	2575,4	-5.1	-5.3	-38.4
2015 % 2010	326.7	156,7	491,3	10850	23.3	12.0	25.1
2018 % 2005	11,9 d	9,1 d	13, 7 d	23, 1 d	-	-	-

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Kısa sürede (2005-2013) cumhuriyetin dış ticaret cirosu 8,5 milyar olarak gerçekleşmiştir. 34,7 milyar ABD doları 4.2 milyar dolara kadar ithalat. 10,7 milyar ABD doları İhracat 4.3 milyar ABD doları olarak gerçekleşti. 24,0 milyar ABD doları USD'ye yükseltildi. Gözden geçirilmesi gereken dönemde,

Azerbaycan'ın dış ticaret cirosunun dengesinin 2013-2018 döneminde pozitif kaldığı ve 13,3 milyar olduğu kaydedilmelidir. ABD doları oluşturmıştır. Azerbaycan'ın dış ticaret faaliyeti geniş bir coğrafyaya sahiptir. Böylece, örneğin, cumhuriyetin ihracatının coğrafi yapısı dünyanın tüm kıtalarını kapsamaktadır (Tablo 9).

Tablo 8: Azerbaycan ihracatının coğrafi yapısı (milyon ABD doları)

Coğrafi bölgeler	2011	2012	2013	2014	2015	2018
Toplam	6372,1	6058,2	47756,0	14701,3	21360,2	23975.4
Avrupa	4038,2	2283,3	28377,6	7636,2	12626,4	12933.7
Asya	2211,3	3293,1	11398,3	4510,8	6354,5	9573.3
Amerika	106,9	477,6	7767,3	2357,7	202,2	992.9
Afrika	15,7	1.5	209.8	194.6	328.7	475.1
Okyanusya	0,023	2.6	2.9	1.9	26.4	0.4
Toplam,%	100	100	100	100	100	100
Avrupa	63,4	37.7	59.4	52.0	59.1	54.0
Asya	34,7	54.4	23.9	30.7	29.8	39.9
Amerika	1.7	7.9	16.3	16.0	9.5	4.1
Afrika	0.2	0.0	0.4	1.3	1.5	2.0
Okyanusya	0.0	0.1	0.0	0.1	0.1	0.0

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Son yıllarda (2011-2018), ihracatın coğrafi yapısı, özellikle Avrupa ile ihracat operasyonlarının payı% 63,4'ten% 54,0'a, Asya ile% 34,7'den 39'a değişmiştir. ,% 9 olarak değiştirildi. Aynı zamanda, bu işlemlerin payı Amerika (% 1,7'den% 4,1'e) ve Afrika (% 0,2'den% 2,0'a) ile arttı.

Tablo 9: Cumhuriyetin ithalatının coğrafi yapısında da değişiklikler olmuştur

Coğrafi bölgeler	2011	2012	2013	2014	2015	2018
Toplam	5266,7	5713,5	7169,3	6123,1	6600,6	10712.5
Avrupa	3219,3	3290,7	4179.3	3459.4	3507.3	6103.6
Asya	1663,1	19573	2511.6	2172.8	2585.1	3673.4
Amerika	324.3	434.1	431.9	439.3	461.8	823.6
Afrika	47.5	17.6	36.5	34.1	22.9	84.2
Okyanusya	12.6	13.8	10.7	17.5	23.0	27.7
Toplam, %	100	100	100	100	100	100
Avrup	61.1	57.6	58.3	56.5	53.1	57.0
Asya	31.6	34.3	35.0	35.5	39.2	34.3
Amerika	6.2	7.6	6.1	7.2	9.5	7.7
Afrika	0.9	0.3	0.5	0.5	0.3	0.8
Okyanusya	0.1	0.2	0.1	0.2	0.3	0.2

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

2011-2018 döneminde Avrupa'dan (% 61,1 ila% 57,0) ve Afrika'dan (% 0,9 ila% 0,8) ithalat azalırken, Asya'da (% 31,6 ila% 34,3) düşüş gerçekleşti. , ABD'den (% 6,2 -% 7,7) ve Okyanusya'dan (% 0,2 ila% 0,2) ithalat artmıştır. Azerbaycan'ın dünyanın geri kalanıyla dış ekonomik faaliyetine ilişkin bilgiler biraz karışık. Böylece, örneğin, 2006-2018 döneminde, ihracat operasyonları 1,9 milyardan 29,0 milyar manata, ithalat operasyonları ise 1,8 milyardan 13,8 milyar manata yükseldi. Aynı zamanda, dış ekonomik faaliyet dengesi bu dönemde negatif olmuş ve 2017 yılında -15,1 milyar manat, dış denge -12,4 milyar manat olarak gerçekleşmiştir. (Ek 1)

2011-2018 döneminde, Uluslararası Ticaret Standartları Sınıflamasına göre, cumhuriyetin ihracat-ithalatında bazı değişiklikler gözlenmiştir. (bakınız Tablo 5). Özellikle, yiyecek ve canlı sığırlar (% 7.5 ila% 9.6), içecekler ve tütün (% 1.9 ila% 3.5), kimyasallar (% 5,7 ila% 8,8 gibi emtia gruplarındaki büyüme, sanayi ürünleri (% 16,9 ila% 17,8), yakıt ve yağ (% 11,6 ila% 1,3) makine ve nakliye ekipmanları (% 46.2'den% 39.0'a).

Tablo 11: Azerbaycan Uluslararası Standart Ticaret Sınıflamasına göre ithalat-ihracatın yapısı (özgül ağırlık,%)

N	Ürün yapısı	İdxal			İxrac		
		2011	2015	2018	2011	2015	2018
	Toplam	100	100	100	100	100	100
	İçeriği:						
0	Gıda ve canlı hayvanlar	7	14	10	4	1.9	2,7
1	İçecekler ve tütün	2,7	1,8	3,6	2.8	0,1	0,2
2	Gıda dışı ve hammaddeler (yakıt hariç)	2,6	3	4	3,6	0,1	0,2
3	Mineral yakıtlar, yağlayıcılar	11,9	0,8	0,3	23,9	94,1	92,7
4	Hayvansal ve bitkisel sıvı ve katı yağlar	1	2	1	1	0,7	0,8
5	Kimyasal ürünler	5,5	8,2	8,3	1,2	0,6	0,7
6	Ana malzeme türüne göre endüstriyel ürünler	17,8	22	19	3	0,8	1.1
7	Makine ve nakliye ekipmanları	45,6	40,2	38	1,7	1,0	0,7
8	Çeşitli endüstriyel ürünler	5	6	7,6	1	0,3	0,6
9	Diğer	1	0,7	8,1	-	0,4	0,3

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Sırasıyla, gıda ürünleri ve canlı sığır (% 3 ila% 2.1), yakıt ve yağ (% 24.5 ila% 93), endüstriyel ürünler (% 2.8 ila% 1) ihraç edildi. % 1) pay seviyesi elde edilir.Bu nedenle, Uluslararası Ticaret Standartları Sınıflamasına göre ihracat ve ithalat operasyonlarına bakıldığında, ülkenin son zamanlarda giderek artan oranda temel tüketim malları ithalatına bağımlı hale geldiği ve ihracatın bu ürün pozisyonları açısından nispeten zayıf olduğu görülmektedir.

Yukarıdakilerin tümü bir ölçüde Azerbaycan ve Türkiye'nin dış ticaret ilişkilerini etkilemiştir. Bununla ilgili bilgiler Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 12: Azərbaycan və Türkiyə'nin dış ticaret cirosu (milyon ABD doları)

Ülkeler	2011	2012	2013	2014	2015	2018
Toplam-BDT	11538,7	11769,6	54925,9	20823,9	27958,8	34686,4
Diğer tüm ülkeler	2692,49	2597,9	3416,4	2963,9	4033,5	4061,8
Türkiye Özgül ağırlık,	8944,9	9172,9	51507,9	17858,8	23924,9	30625,0
toplam,%	772,5	1679,9	1433,2	1015,1	941,9	1988,7
Özgül ağırlık,	6,4	14,2	2,5	4,4	3,9	5,5
diğer ülkeler,%	8,5	18,3	2,8	5,7	3,9	6,4

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Görüldüğü gibi, son yıllarda Azərbaycan və Türkiyə arasındaki dış ticaret cirosu (2011-2018) 772,9 milyonu buldu. 1 milyon ABD dolarından 1990 milyon ABD dolarına veya 2.8 katına yükseldi. Ayrıca, ticaret cirosunun Türkiyə ile Azərbaycan'ın dış ticaret cirosundaki toplam payı% 6,8'den% 5,9'a gerilemiştir. Aynı zamanda, iki ülke arasındaki dış ticaret cirosunun yıllık ortalama büyüme hızı düşmektedir.

Azerbaycan ve Türkiye'nin ihracat rakamları daha düşüktür (Tablo 12). İncelenen dönemde ülkenin Türkiye'ye ihracatı 387,19 milyonu buldu. 525,08 milyon ABD doları. Doların payı diğer ülkelerde% 6,3'ten% 2,5'e ve% 6,5'ten% 2,6'ya yükseldi.

Tablo 13: 2018 Azərbaycan'ın başlıca dış ticaret ortaklarının özgül ağırlığı ve hacmi (milyon ABD doları)

Ülkeler	Əmtəə dövriyyəsi	%	İdxal	%	İxrac	%	Ticarət balansı
Ülkelere göre	34688	100	10712	100	23976	100	13262,9
İtalya	6239	18,0	249	2,5	5990	26	5740,9
İbranice	2801	8,3	29	0,7	2772	12	2742
Rusya	2582	7,2	1506	14	1078	5	-427,7
Almanya	2178	6,5	824	8	1357	6	534
Türkiye	1990	5,8	1464	14	526	3	-938

Kaynak: Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Azerbaycan ile Türkiye arasındaki dış ticaret ilişkilerinin az gelişmesi, bir dereceye kadar bu ülkelerin gerekli düzeyde yatırım faaliyetlerinde bulunmamasından kaynaklanmaktadır. (Tablo 10'ye bakınız).

Tablo 14: Azerbaycan ve Türkiye'deki yatırım faaliyetleri (2005-2018)

	2005	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2018
Cəmi xarici investisiya	927.0	4893.2	5052.8	6674.3	6847.4	5468.9	8247.8	10540.9
Ondan								
Toplam yabancı yatırım	262.7	696.3	981.6	1576.7	2357.8	1438.4	3405.8	2655.7
Finansal krediler	545.1	3789.9	3432.3	4043.3	3360.7	2413.7	2985.5	4934.1
Petrol endüstrisi	118	230	368.4	439.1	625.4	658.6	659.6	1041.0
Bunlardan								
Türkiye Özgül ağırlık	31.6	96.2	136.6	109.2	60.8	76.8	147.5	401.3
toplam,%	3.4	2.0	2.7	1.6	0.9	1.4	1.8	3.8
Özgül ağırlık - diğer işletmeler ve yabancı firmalar	26.8	41.8	37.1	24.9	12.3	12.3	22.4	38.5

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

2005-2018 yılları arasında Türkiye'nin dış yatırımı 32 milyon \$ 'dır. 401,3 milyon ABD dolarından 401,3 milyon ABD dolarına yükselmesine rağmen, cumhuriyetin toplam yabancı yatırımlarının payı diğer firmalara göre% 3,5'ten% 3,9'a ve% 27'den% 39'a yükseldi. Bu süreç, ülkedeki yatırım ortamı oldukça elverişli olduğunda gözlenmektedir, örneğin 2005-2018 döneminde ülkedeki yabancı yatırımlar 1 milyar olarak gerçekleşmiştir. 10,5 milyar ABD doları USD veya 10.5 kez ve 119 milyon. 1042 milyon dolar. ABD doları gelince veya 9 kat arttı. Her ülkenin dış ticaret ilişkilerinin büyümesi büyük ölçüde ithal ve ihraç edilen mallar üzerindeki fiyat endekslerinden kaynaklanmaktadır. Azerbaycan,

ithalat-ihracat fiyat endeksleri nispeten istikrarlı olduğundan bu alanda olumlu önkoşullara sahiptir. (bakınız Tablo 15).

Tablo: 15: Azerbaycan'da ithal ve ihraç edilen malların fiyatları (bir önceki yıla göre%)

	İthal		İhrac	
	2014	2018	2014	2018
Tüm ürünler için	101,2	101,8	78,3	95,5
Yatırım malları	104,4	100,9	66,8	99,3
Ara ürünler	100,5	102,5	75,1	93,9
İçeriği:				
Enerji ürünleri	98,8	96,9	73	91,7
Diğer ara ürünler	100,5	102,5	111,7	100,0
Tüketim malları	103,4	100,3	111,3	98,2
İçeriği:				
Kısa bir süre için tasarlandı	107	102,0	362,7	97,7
Uzun zamandır tasarlandı	102,4	98,2	108,5	103,4
İkili kullanım özellikli ürünler	98,5	101,2	301,2	110,3
Diğer ürünler	99,9	98,9	139,4	98,3

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Örneğin, ithalat fiyat endeksi 2014 yılında% 101,2 ve 2018 yılında% 101,8; ihracatta sırasıyla% 78.3 ve% 95.5 idi. Tüm malları gruplandırın. ithal ve ihraç edilen mallar üzerindeki istikrarlı fiyat endekslerinin yanı sıra, Türkiye dahil birçok ülkenin Azerbaycan'la dış ticaret ilişkilerini başarılı bir şekilde geliştirmesine olanak tanımaktadır.

Son olarak, Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Swot dış ticaretini inceleyelim.(Ek 2, tablo 16)

3.2 Azerbaycan-Türkiye ticari ilişkilerinin cekim modeline göre değerlendirilmesi

Azerbaycan dünyadaki bazı ürünlerin eşsiz ihracatçısıdır. Onlara dayanarak, Azerbaycan ve Türkiye arasındaki işbirliği yeni küresel projelerin uygulanmasına odaklanmalıdır. Petrol boru hattının (Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı, ardından Bakü-Tiflis-Erzurum boru hattı) inşaatı ve devreye alınması böyle bir küresel projedir. Aynı zamanda, dış ticaret alanında dünya pazarlarına ortak erişim fırsatları analiz edilmelidir. Bu dış ticaret politikası için yeni bir yöntem değildir.

Diğer bir konu Azerbaycan'ın dış ticarete dengeli ithalat politikasıdır. İthalatın yapısı hem ürüne hem de ülkeye göre dengelenmiştir. Azerbaycan için bu, bizim görüşümüze göre sadece devlet bütçesinin gelir tarafını artırmak değil, aynı zamanda ekonomik çıkarların ve stratejik hedeflerin güvenliğini korumak anlamına da geliyor. Ekonomik güvenlik açısından, her iki seçeneği oluşturmak ve ülkenin ekonomik bağımlılığının güçlendirilmesini önlemek için aynı ürünün ülkeye ithalatı farklı ülkelerden organize edilmelidir. Böylece cumhuriyetimiz daha faydalı ekonomik işbirliği yöntemleri kullanma olanağına sahiptir.

Azerbaycan'da yerel üretimin gelişimi, artan GSYİH dinamikleri, yatırım ve özel sektörün gelişimi sanayi, tarım, inşaat ve diğer alanlarda yapısal değişiklikleri güçlendirmektedir. Görüşümüze göre, bu faktörler ithalat-ihracat işlemlerinin sektörlere göre oranını etkilemektedir. Azerbaycan'ın potansiyeli arttıkça yeni bir strateji geliştirmeye ve ekonomik pozisyonları değerlendirmeye odaklanmalıdır.

Dış ekonomik ilişkiler stratejisi de gelişiyor. Görüşümüze göre, Azerbaycan ile Türkiye arasındaki dış ticaret pozisyonlarının dinamikleri, bu stratejideki değişiklik veya yeniliklerden kaynaklanmaktadır. Sonuç olarak, ithalat ve ihracat dengesi bozuldu.

Azerbaycan'da sistemik ekonomik reformlar (dış ticaret dahil) diğer önemli bir faktördür. Dış ticaretin seviyesini ve eğilimini etkileyen faktörlerden biri, ulusal ekonomide uygulanan ekonomik reformlardır (işletmelerin özelleştirilmesi, vergi sisteminin iyileştirilmesi, gümrük tarifelerinin düzenlenmesi ve diğer önlemler). Onlar aracılığıyla cumhuriyetimizin gerçek ekonomik potansiyelinin yabancı

ülkelerle işbirliği içinde kullanılması için koşullar yaratılır. Görüşümüze göre, Azerbaycan ekonomisinin istikrarlı ve değişmeyen bir ekonomik sisteme sahip olduğunu söylemek yanlıştır, çünkü ekonomik büyüme süreçleri açıktır.

Tablo 17: 2005-2017 yılları arasında Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ithalat ve ihracatın büyüklüğüne ve mesafesine bağlılık

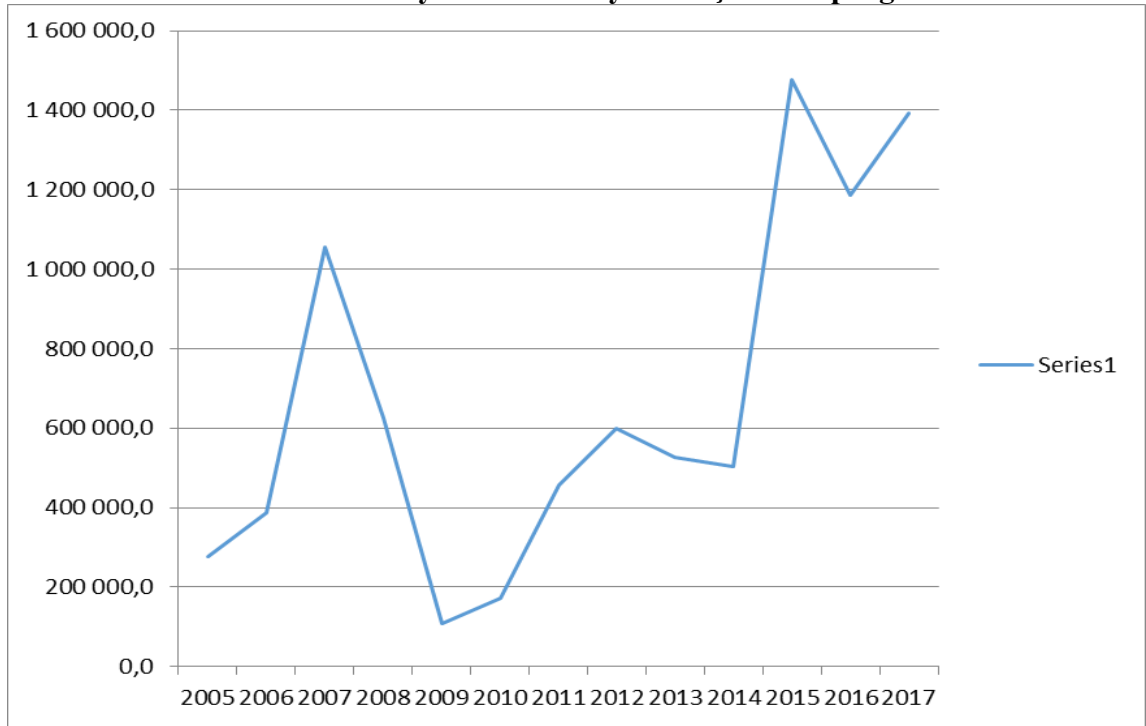
YILLAR	Türkiye GSYH (milyon dolar)	Azerbaycan GYSH (milyon dolar)	İthalat	İhracat	Mesafe
2005	501416,3	13238,7	313.001,6	275.959,3	1883,8
2006	552487,2	20983,0	385.040,2	388.144,8	1883,8
2007	675770,2	33050,3	624.572,5	1.056.323,0	1883,8
2008	764335,7	48852,5	807.168,9	626.157,2	1883,8
2009	644640,0	44297,0	906.984,2	107.620,0	1883,8
2010	771901,7	52909,3	771.442,4	170.893,7	1883,8
2011	832523,5	65951,6	1.302.443,1	455.761,0	1883,8
2012	873982,1	69683,9	1.520.405,1	600.025,1	1883,8
2013	950579,3	74164,4	1.463.804,9	525.985,8	1883,8
2014	934185,9	75234,7	1.286.641,4	502.492,8	1883,8
2015	859796,6	52996,8	1.171.385,4	1.477.256,7	1883,8
2016	863721,7	37862,8	1.181.578,1	1.185.663,1	1883,8
2017	851549,2	40867,9	1.273.792,6	1.393.786,1	1883,8

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Aşağıdaki tablo, 2005-2017 yılları için Azerbaycan Cumhuriyeti ve Türkiye GSYİH'sını, iki ülkenin başkentleri arasındaki mesafeyi ve Azerbaycan Cumhuriyeti'nin 2005-2017 yılları arasında Türkiye'ye yaptığı ihracat ve ithalat sonuçlarını göstermektedir. Tabloya baktığımızda, 2005-2014 yıllarında Türkiye'nin GSYİH'sinde düzenli bir artış olurken, 2015 yılında bir düşüş olmuştur. Böylece, 2005 yılında GSYİH 501416,3 milyon \$ iken, 2014 yılında 432769,6 milyon \$ veya% 86,5 oranında artarak 934185,9 milyon \$ olmuştur.

2015 yılında 74389,3 milyon dolar azalarak 859796,6 milyon dolara, 2017 yılında 851549,2 milyon dolar oldu. Azerbaycan Cumhuriyeti Gayri Safi Yurtiçi Hasıla sonuçlarına bakıldığında, 2005-2014 yılları arasında aynı büyüme gözlenmektedir. Böylece, 2005 yılında 13238,7 milyon manat iken, 2014 yılında bu rakam 61996 milyon manat artarak 75234,7 milyon manatı buldu. Ancak, 2015 yılında bir azalma oldu. 2015 yılında GSYİH sonuçları 52996,8 milyon manatı, 2016 yılında gerileme devam ederek 37862,8 milyon manatı, 2017 yılında 40867,9 milyon manatı buldu. Gayri safi yurtiçi hasıladaki artış ihracat değişkeninde de görülmektedir. Böylece, 2005 yılında 313001,6 bin manat ihracat yapılırken, 2012 yılına kadar artış yaşanırken, 2012 yılında 1520405,1 bin manat olmuştur. 2012'den sonraki yıllarda sürekli düşüşler oldu, 2017'de 1273792,6 bin manattı.

Grafik 1: Azerbaycan ve Türkiye ile dış ticaret programı.

Kaynak: E-Views 10 Programın yazarı tarafından geliştirilen

Grafikten de görüleceği üzere 2005-2007 yıllarında artış olurken, 2009 yılına kadar düşüşler olmuş ve 2010'dan sonra da devam etmiştir. Maksimum puana 2015 yılında, minimum puana 2008 yılında ulaşılmıştır.

Daha önce de belirttiğimiz gibi, Azerbaycan'ın Türkiye ile ithalat ve ihracatının 2005-2017 verileri baz alınarak regresyon analizi yapılmıştır. Elde

edilen sonuçlara göre Azerbaycan Cumhuriyeti'nin Türkiye ile ithalat-ihracat modeli oluşturulmuştur. Ekonominin büyüklüğünün bir göstergesi olarak, Türkiye'nin GSYİH'sinin hacmi (ABD doları olarak) ve sermayeler arasındaki mesafe, ihracat ve ithalat ülkeleri arasındaki mesafe olarak kabul edilmektedir.

Azerbaycan ithalatının Türkiye'ye akışının sonuçlarını inceleyerek, ülke ekonomilerinin büyüklüğüne ve aralarındaki mesafeye bağlı olarak, ithalat operasyonunun yerçekimi modeline “karşı” olduğu anlaşılmaktadır. Bununla birlikte, 2008 ve 2010 yıllarındaki ithalattaki düşüşle birlikte model kendini kanıtlamaktadır. Belirleme katsayısı kantitatif olarak zayıf kalmaktadır (0.20528).

Tablo 18: 2010-2017-cı yıllarında yerçekimi modeli

YIL	GSYİH oranı	Mesafe oranı
2010	1,0006	0,0024
2011	0,6392	0,0014
2012	0,5748	0,0012
2013	0,6493	0,0012
2014	0,7267	0,0014
2015	0,7341	0,0016
2016	0,7309	0,0015
2017	0,6685	0,0014

Kaynak: E-Views 10 Programın yazarı tarafından geliştirilen

Yerçekimi modelindeki diğer ülkeler arasında Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ithalat operasyonlarına bakıldığında etkili sonuçlar elde edilememektedir. 2006 yılında ticaret cirosunun ithalat modeli üzerinde olumlu, 2011 yılında ise olumsuz bir etkisi olmuştur. Tespit katsayısı (0.33264-0.36853) aralığında değişmesine ve 2015 yılında maksimum değerine yükselmesine rağmen, bağın gücü zayıf kalmaya devam etmektedir.

Bir dönemde tercihli pazarların örgütlenmesi iç pazarın korunmasına yönelik bir adım olabilir. Serbest ticaret bölgelerinin birçok avantajı vardır. Bununla birlikte, Azerbaycan bağlamında, bu piyasa mekanizmaları dış ticaret akışlarını düzenlemek için bir araç olabilir.

Yabancı ülkelere bölünmenin uygulanması ve hatta bölgede (komşu ülkeler anlamına gelen) ekonomik işbirliği birliklerinin kurulması gibi görevlerin uygulanması üzerinde olumlu bir etkisi olabilir;

- Dış ticaret politikasının koordinasyonu açısından, devlet düzeyinde yabancı ülkelerde ulusal ticaret örgütlerinin kurulması süreci desteklenmelidir. Uluslararası ticaret odalarının varlığına ek olarak, kuruluşlar ve şirketler arasında belirli ilişkilerin kurulması, deneyimlerin paylaşılmasına, dış ticaret hacminin artırılmasına ve en önemlisi uluslararası ticaret ilişkilerine olan güvenin artmasına yardımcı olabilir. Dünyada böyle birçok organizasyon var. Genellikle sendikalar ve uluslararası işbirliği dernekleri olarak adlandırılan bu kuruluşlar, aynı fırsatları sunarak dış ticaret ilişkilerini güçlendirmektedir. Günümüzde ve gelecekte farklı ülkeler arasında bu tür kurumların kurulması hem sektörel hem de bölgesel avantajlardan yararlanmaya yardımcı olacaktır. Mali olarak düşük maliyetli olmasına rağmen, bu tür kuruluşlar dış ticaret ilişkilerini daha derinlemesine incelemeye, firmaların gelecekteki planlarını koordine etmeye ve uyumlu hale getirmeye yardımcı olur, çünkü dış pazarlardaki ulusal girişimciler için temel problemler tanımsız pazar, talep hesaplama ve rakiplerin kötü tanınmasıdır. Sonuç olarak, planlanan birçok stratejik proje başarısız olur. Azerbaycanlı girişimcilerin dış pazarlardaki başarılı faaliyeti, bilgi tabanının mevcudiyetine bağlıdır, ekonomik bir kaynak olarak bilginin önemini dikkate alacak, bu örgüt ve derneklerin kurulmasının önemi açık olacaktır. Araştırmalar, dış ekonomik entegrasyonun yönlerinden birinin uluslararası örgütlerin kurulması olduğunu göstermiştir. Azerbaycan bağlamında, bu tür örgütler çok sayıda girişimcinin faaliyetlerini yönlendirmeye ve onları belirli eğilimlere yoğunlaştırmaya izin verecektir;

- Yüksek ciro şirketleriyle çalışmayı tercih edilmesi Bu konseptin birçok avantajı vardır. Tipik olarak, büyük NPO'ların temel amacı, ülkelerde daha kârlı pazarlara girmek ve istikrarlı bir kâr akışı sağlamaktır. Bu akış, TMAC'ın çıkarları doğrultusunda diğer alanlara da çekmektedir. Buna bir örnek Ram (Koch) şirketler grubudur. Azerbaycan için bu durum bir yandan olumlu, diğer yandan olumsuz. Her iki durumda da, büyük şirketler daha yüksek bir pazara müdahale etme ve

ürünleri kısa vadede pazara sunma, kaliteyi artırma ve fiyatları dengeleme yollarını kullanma yeteneğine sahiptir. Elbette. Bu, Azerbaycanlı tüketiciler için olumlu bir şey. Aynı zamanda ekonomimize araştırma kaynakları sağlanır, yatırımlar çekilir, dünyada know-how olarak kabul edilen teknoloji ve ürünler buraya getirilir ve bütçe fonları sağlanır. Ancak konunun diğer tarafı, avantajlara ek olarak, yabancı şirketlerin ticarete katılımının yerli üreticilerin çıkarlarına ters düşebileceğidir. Devletin dış ticaret politikasının görevlerinden biri milli girişimcileri korumacı araçlarla korumak ve aynı zamanda dış ticaret örgütlerine paralel çalışmak. Açık kapı politikası ile korumacı politika arasındaki denge, buradaki kilit konulardan biridir: Büyük şirketlerle çalışmak, dış ticaret hacmini hızlandıran ve artıran bir eğilimdir. Araştırmaya göre, dış ticaretin ek sonuçlarından biri, küçük şirketlerin yoğunlaşmasına ve şirketlerin faaliyetlerinde artan işbirliğine yol açmasıdır. Bu kavram, cumhuriyetimizin yeni bir ekonomik aşamada gelişmeye devam etmesinin yollarından biridir.

Analiz, iki ülke arasındaki dış ticaretin yapısını geliştirmek için daha etkili önlemlerin uygulanmasını gerektiriyordu. Bu amaçla, her şeyden önce, ihracatın yapısı iyileştirilmeli, hacmi, ürün sayısı petrol dışı sektörde üretilecek ve yeni rekabetçi ürünler sağlanacaktır. Petrol dışı sanayinin çeşitlendirilmesi ve geliştirilmesi, her bölgenin rekabet avantajları, tarım sektörünün yeniden yapılandırılması, rafine edilmesi ve ileri teknolojileri dikkate alınarak, ithalat ikamesi ve ihracata yönelik ürünlerin üretimini sağlarken, gıda güvenliğinin güçlendirilmesine olanak sağlayacaktır. Azerbaycan'ın ekonomik kalkınma modelinin iklim koşulları, doğal kaynaklar, insan kaynakları, fırsatları, yeni işletmeler yaratarak ülkemizde birçok gıda, gıda dışı, teknik ürünün üretimini organize etmenin önemini vurgulamaktadır. Bu açıdan, taze sebze, makarna, şekerleme, ilaç, inşaat malzemeleri, elektrikli ev aletleri, gaz, enerji ve sıvı sayaçlarını ithal etmek ekonomik olarak uygun değildir. Ülkede bu ürünlerin daha düşük fiyatlarla üretilmesinin organizasyonu, yenilik odaklı ekonominin gelişmesi açısından uygundur.

Piyasa ekonomisinin oluşumu ve gelişmesi bağlamında, dünya ülkeleri siyasi, ekonomik ve sosyal farklılıklarını karşılaştırarak toplumlarında ellerinden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorlar. Uzun yıllara dayanan uluslararası deneyimler, zengin doğal kaynaklara ve fikri mülkiyete sahip ülkelerin bile dış ekonomik faaliyetleri olmadan ulusal ekonomilerini geliştiremediklerini göstermektedir. Ülkeler arasındaki mevcut uluslararası ekonomik ilişkiler çok yönlüdür ve her biri ülkenin ekonomik gelişiminde, özellikle de dünya ekonomisine entegrasyonunda önemli bir rol oynamaktadır. Başka bir deyişle, etkili bir uluslararası ekonomik ilişkiler sisteminin varlığı, her ülkenin ekonomi politikasının önceliklerinden biri olarak düşünülmelidir.

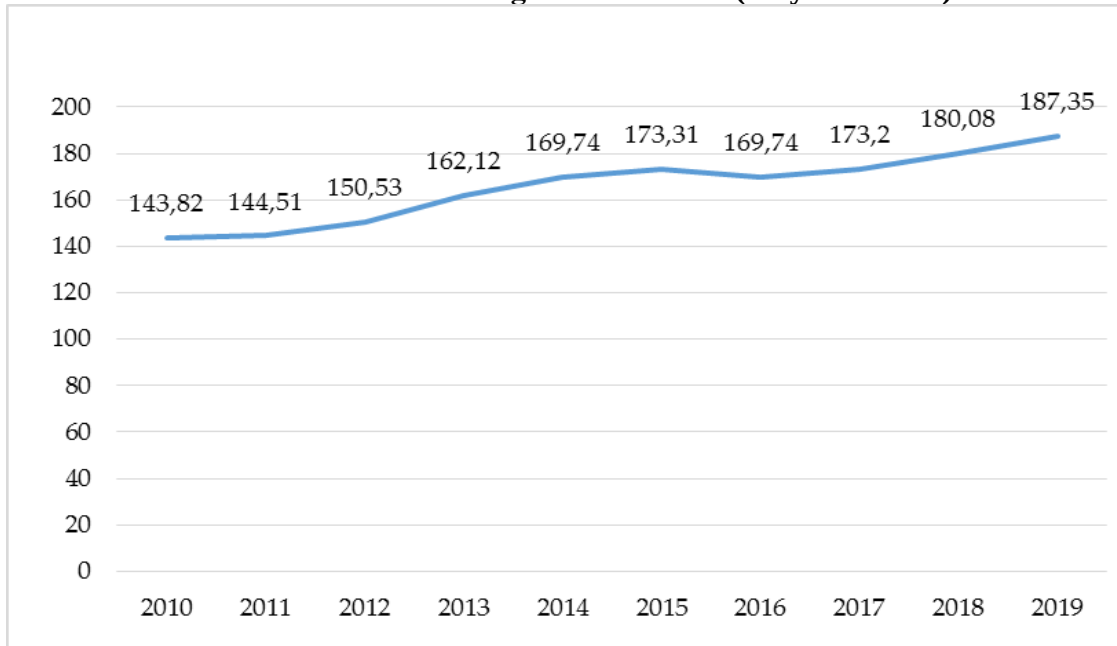
Uluslararası ekonomik ilişkiler sisteminin ulusal ekonomideki pozisyonuna uygun olarak, ana görevi dünya ekonomik sistemindeki sapmaları zamanında tespit etmek ve ulusal ekonomiyi ve iç tabanı bu etkilerden güvenilir bir şekilde koruyacak optimal yönetim kararları geliştirmektir. Bu nedenle Azerbaycan diplomasisi bağımsızlık ve devlet çıkarlarını korumak, uluslararası toplumun desteğiyle bu alandaki sorunları çözmek, uluslararası örgütlerle yakın ilişkiler kurmak, uluslararası hukuk ve karşılıklı yarar sağlayan işbirliği ile yönetilen büyük dünya politikalarına katılmak için önemli çalışmalar yapmıştır.

Özellikle, dış ticaret piyasalarının genişlemesi, rekabet edebilirlik kriterleri, talep yönetimi, kutuplaşma ve bilimsel ve teknolojik ilerlemenin bir sonucu olarak yerinden edilmesi, bazı dış ticaret modellerinin ortaya çıkmasında ciddi etkiye sahiptir. Böylece, dünya ülkelerinin birbirleriyle ticaret yaptıkları sonucuna varabiliriz, çünkü her şeyden önce ekonomik kaynaklar, doğal kaynaklar ülkeler arasında son derece eşit olmayan bir şekilde dağılmıştır. İkincisi, farklı malların verimli üretimi farklı teknolojiler gerektirir. Örneğin, Japonya'nın büyük, iyi eğitilmiş bir işgücü var. Son derece uzmanlaşmış emek ucuzdur. Bu nedenle, Japonya'da, düşük maliyetli, daha vasıflı emek yoğun ürünlerin üretimini artırmak daha verimlidir. Buna karşılık, Avustralya'nın geniş bir bölgesi var. Ancak, insan kaynakları ve sermaye kaynakları sınırlıdır. Brezilya'da tropikal bir iklim, verimli topraklar, yetersiz nem ve büyük vasıfsız işgücü vardır.

3.3 Uluslararası ticarete açılma sürecinde Azerbaycan

Dış ticaretin GSYİH oluşumunda önemli bir rol oynadığı açıktır. Makroekonomik denge formülünün varlığında bile, bu miktarın bir payı vardır. Yıllar boyunca cari fiyatlarla GSYİH seviyesine baktığımızda, son 9 yılda% 30'luk bir artış göreceğiz. Fiyatlar 2015 yılında devalüasyon politikası kadar düşse de yükselmeye devam etti.

Grafik 2: Mevcut değerlerle GSYİH (milyar dolarla)

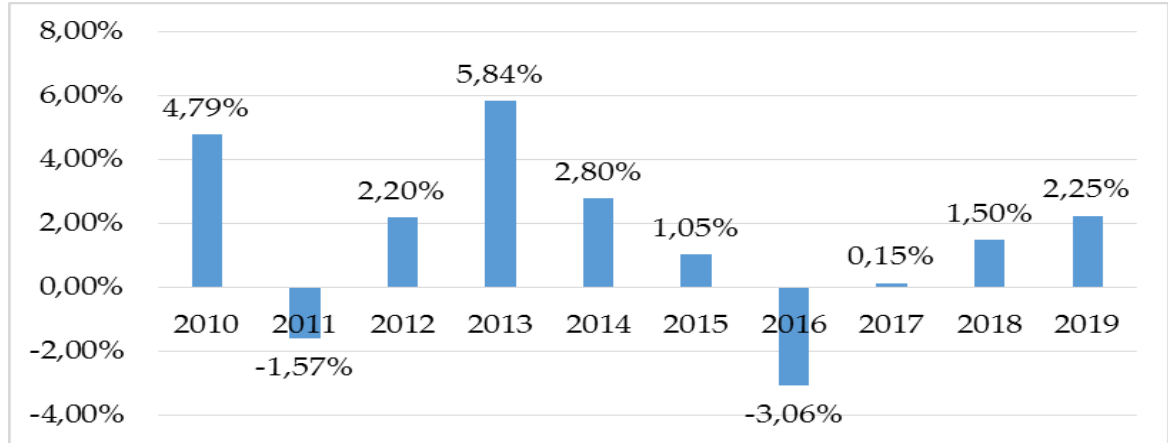
Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Gayri safi yurtiçi hasılanın önceki yıllara oranına bakacak olursak, 2012-2013 yılları arasındaki dönemin GSYİH'da en büyük artış gösteren dönem olduğunu görebiliriz. GSYİH'deki en büyük düşüş 2016 yılında kaydedilmiş olsa da, daha sonra iyileşti ve 2019'da bir önceki yıla göre% 2 arttı. 2016 yılındaki bu düşüş, devalüasyonun yukarıda belirtildiği gibi ülke ekonomisi üzerindeki olumsuz etkisi ile açıklanabilir.

Ödemeler dengesi, uluslararası ekonomik işlemlerin bir sonucu olarak döviz girişleri ve çıkışları ile ülke ekonomisine olan oranı belirler. Dış ticaret gelirleri de ödemeler dengesinin oluşmasında rol oynamaktadır. Böylece, ihracat

operasyonlarının bir sonucu olarak, ödemeler dengesinin bir parçası olan ülkenin cari dengesi oluşturulur.

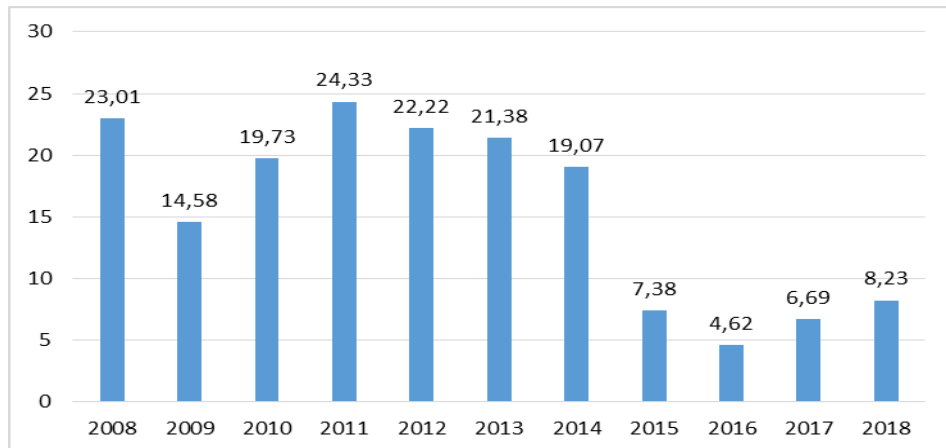
Grafik 3: GSYİH büyüme oranı (önceki yıllara nazaran)

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Aşağıdaki tabloya bakıldığında, ödemeler dengesinin 2010'dan 2018'e kadar % 64 oranında azalması görüyoruz. Böylece, 2018 yılında ödemeler dengesi 8 milyar dolar oldu, bu da geçen yıla göre %23 arttı. Ödemeler dengesinde en çok gözlemlenen dönem, ihracat ve ithalat işlemleri ile açıklanabilen 24 milyar dolar ile 2011-ci yıl olmuştur.

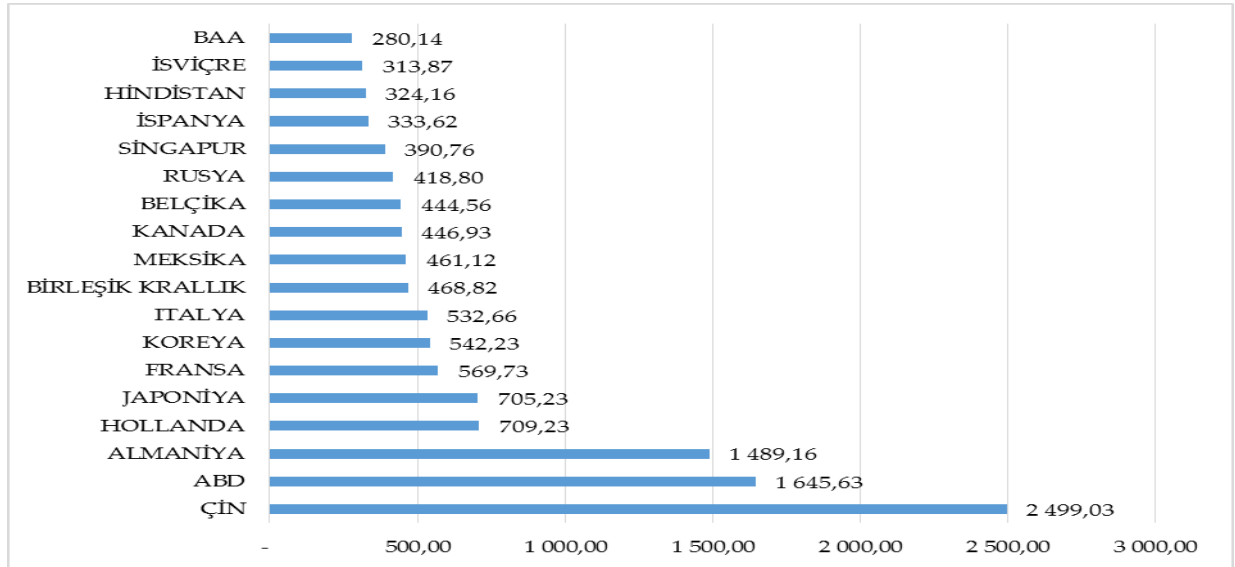
Grafik 4: Ödemeler dengesi (milyar ABD doları)

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

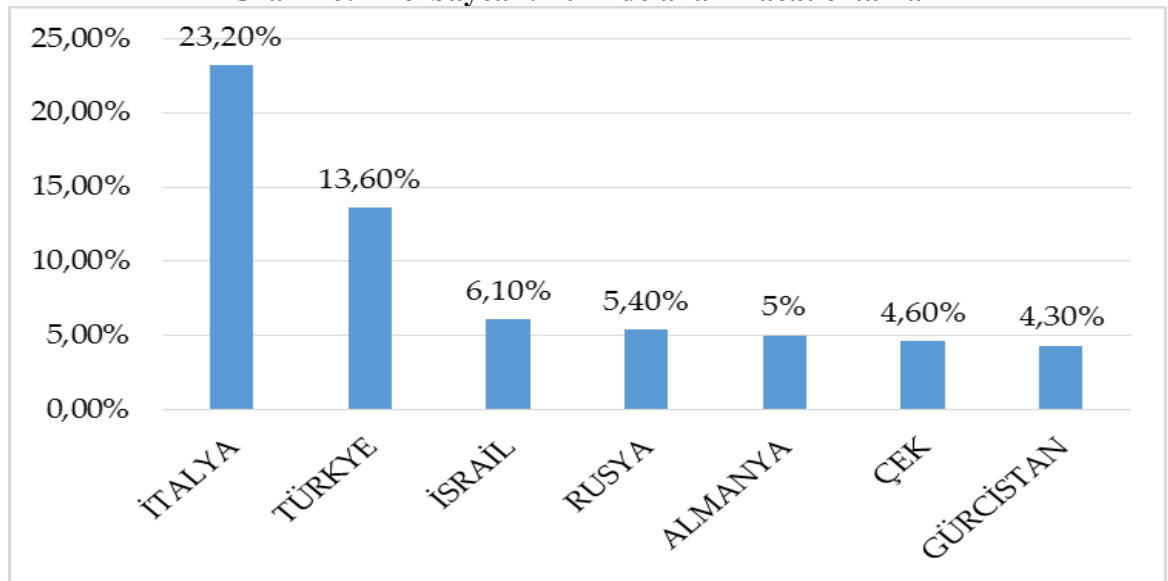
2019'da dünyanın en çok ihracat yapan ülkelere bakarsak, Çin, Amerika Birleşik Devletleri ve Almanya, 18 ülkenin grafikteki toplam ihracatının% 45'ini veya 12 trilyon doları oluşturuyor. Buna ek olarak, Hollanda, Japonya, Fransa, Kore, İtalya, İngiltere ve Meksika gibi ülkeler ilk 10'da yer almakta ve toplamda 3 trilyon dolardan fazla ihracat yapmaktadır.

Grafik 5: İhracat (Milyar ABD dolarıyla)

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

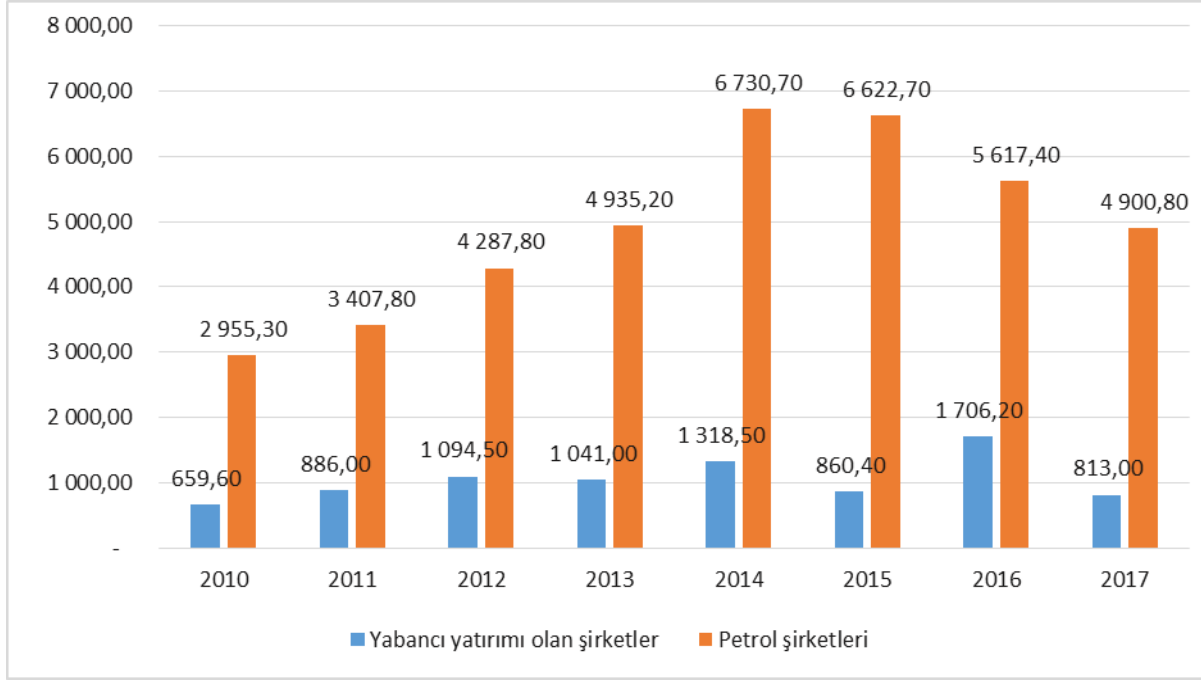
Grafik 6: Azerbaycan: 2017'de ana ihracat ortakları

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

İhracattan bahsetmişken, aşağıdaki grafik 2017 yılında ihracatta en büyük paya sahip Azerbaycan'ın ortak ülkelerini göstermektedir. Gördüğümüz gibi% 23 ile ihracatımızın en aktif şirketi İtalya, bunu %14 ile Türkiye izliyor. Aynı zamanda İsrail, Rusya, Almanya, Çek Cumhuriyeti ve Gürcistan'ın belirli faaliyetleri var.

Grafik 7: Petrol ve petrol dışı sektörlere doğrudan yabancı yatırım (milyon USD)

Kaynak: Azerbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

Azerbaycan'daki yabancı yatırımlara bakacak olursak, 2014 ve 2015 yıllarında netf şirketlerine yapılan yatırımların çoğu çoğunlukta idi. Böylece, yıllar içinde 6 milyar dolardan fazla yatırım yapıldı. Yabancı yatırımı olan ortak şirketlere yapılan en büyük yatırım, 2016 yılında 1.7 milyar manat olarak gerçekleşti.

3.4. Dış ticareten dinamik kazançlarının ekonometrik analizi

Belirtilen sonuçlara dayanarak, dış ticaret ülkelerinin dış ticaretlerini geliştirmeleri ve bu ülkeleri büyütmeleri için bölgeye özgü kalkınma stratejilerinin belirlenmesi ve uygulanması gerekmektedir. Bölgedeki ülkelerin ekonomik yapısı esas olarak doğal kaynak sektörlerinde yoğunlaşmalı ve ekonomik literatürde “kaynakların laneti” olarak bilinen bu sorunun üstesinden gelinmeli ve sadece bir ürünün bağımlılığının ortadan kaldırılması gerekmektedir. bölge ülkelerinde. Bu bağlamda, ihracattan elde edilen gelirleri ülke içindeki yatırımlara dönüştürmek, doğrudan yabancı sermayeyi ülkelere çekmek, mevcut bürokrasi prosedürlerini basitleştirmek ve turizm, tekstil ve inşaat gibi potansiyeli olan sektörler geliştirmek gerekmektedir. Doğal kaynaklar açısından çok zengin olan bu bölgenin, işlenmemiş hammadde biçiminde bu kaynakları ihraç etmesi, hem istihdam hem de bölgenin yarattığı katma değer açısından önemli bir gelişme yaratabilir. Bölgenin gelir düzeyinin, ihraç edilen doğal kaynak fiyatlarının yüksek olduğu dönemlerde arttığı ve tam tersi durumda krize yol açabilecek zorluklar olduğu görülmektedir. Yabancı para gelirlerinin bölgesel entegrasyon çerçevesinde yukarıda belirtilen sektörlerle yönlendirilmesi, söz konusu ülkelerin şu anda dışa bağımlı olmalarını sağlayacak ürünler üretmelerini ve bölge içinde ticaretin gelişmesini sağlayacaktır. Bunlar yapıldığında, cazibe modeli aşağıdaki ülkelerin dış ticaret akışlarını açıklamada başarılı olacaktır.

Veriler ve değişkenlerin analizi:

Bu bölümde, liberalleşmeden sonra Azerbaycan'ın dış ticaretinin dinamik faydalarını ve zaman içindeki eğilimini belirleme girişimini ölçmektedir. Azerbaycan açık sanayileşme politikasını uygulamaya başladıktan sonra, uluslararası ticaretindeki engeller yavaş yavaş kaldırıldı ve serbestleşme sürecine girdi. Çalışmada, Türkiye'nin liberalizasyon sürecinde dinamik gelirine ulaşıp ulaşılmadığı, dinamik faydaların elde edilip edilmediğini ve bu gelirlerin zamanının hangi yönde değiştiğini incelemek. Bu amaçla 2000-2017 dönemindeki olaylar tartışılmaktadır. İkinci bölümde, düzenlediğimiz rekabet, makroekonomik istikrar, yatırımlar, ölçek ekonomileri ve teknolojik göstergeler Almon Dağıtılmış

Gecikme Modeli kullanılarak analiz edilmiştir. Böylece, uluslararası ticaretin serbestleşmesi sonucunda zamandaki değişimlerin yönü ve bunların kaçının meydana geldiği incelenmiştir.

Bağımsız değişken:

Dışa açıklık : (İhracat + İthalat) / GSMH

Bağımlı değişkenler:

Rekabet : Mark-up fiyatlama (TÜFE değişim oranı - TEFE değişim oranı)

İmalat sanayi yoğunlaşma oranı (CR4 ağırlıklı ortalaması) Makro ekonomik istikrar : GSMH deflatörü: Tasarruf mevduatı faiz oranları Yatırım : Doğrudan yabancı sermaye yatırımı (DYSY) / GSMH

Firma ölçeğindeki büyüme : İmalat sanayi toplam üretimi / Toplam firma sayısı

Teknoloji : Yerli + yabancı patent sayıları (Genel toplam)

Tablo 19: Ortak ihracat ülkeleri için kilometre olarak “büyük çember” (great circle) yöntemi ile hesaplanmış mesafe matrisi

DIŞT	RUS	AZE	GEO	ARM	KAZ	KGZ	UZB	TKM
RUS		1,536.00	1,646.00	1,803.00	3,115.00	2,995.00	2,796.00	2,514.00
AZE	1,536.00		507.00	642.00	2,171.00	1,994.00	1,615.00	1,007.00
GEO	1,646.00	507.00		172.00	2,631.00	2,446.00	2,033.00	1,233.00
ARM	1,803.00	642.00	172.00		2,705.00	2,516.00	2,087.00	1,225.00
KAZ	3,115.00	2,171.00	2,631.00	2,705.00		195.00	670.00	1,674.00
KGZ	2,995.00	1,994.00	2,446.00	2,516.00	195.00		476.00	1,479.00
UZB	2,796.00	1,615.00	2,033.00	2,087.00	670.00	476.00		1,004.00
TKM	2,514.00	1,007.00	1,233.00	1,225.00	1,674.00	1,479.00	1,004.00	
TJK	2,995.00	1,701.00	2,066.00	2,095.00	860.00	685.00	306.00	914.00

Kaynak: Mesafe matrisinin hazırlanılması için kullanılan (<http://www.indo.com/distance>) programı

Çalışmada, zaman serilerinde uygulanan gecikmesi dağıtılmış modellerden Almon (polynomial) gecikme modeli E-Views istatistik programı yardımıyla kullanılmıştır. Aşağıda gecikmesi dağıtılmış modeller hakkında kısa bir bilgi verildikten sonra Almon modeli ve modelin aşamaları detaylı olarak açıklanmaya çalışılacaktır.

Modellerin analiz sonuçlarını değerlendirirsek, Almon'un dış ticaret argümanları ve bu bağımsız değişkenin önemli değerleri ile bağımlı fenomenlerin analizinin tahmini sonuçları içeren bir tablosu vardır. Rekabet, makroekonomik değerlendirme, yatırım, ölçek analizi ve teknolojik değişkenler birbiri ardına analiz edilmiş ve 5 farklı değerlendirme denklemi elde edilmiştir. Bağımlı Değişkenler Rekabet ve makroekonomik istikrar, iletkenlik modellerinin değerlendirilmesi için çeşitli göstergeler vardır. Gerçekten de, her iki gösterge de paralel sonuçlar verdi. Böylece toplam 7 farklı değerlendirme denklemi oluşturulmuştur. Bu denkleme (CR4) göre rekabet, dışa açıklamanın, dışa açıklamanın, ölçek ekonomilerinin - dışarıdaki makroekonomik istikrarın keşfinin (GSMH deflatörü ve tasarruf mevduatlarındaki faiz oranı) - dış denklemleri açarken fotoğrafın denklemidir. Rekabet (ücretli) - hesaplama, sokağa çıkma denklemlerinin logaritması olmadan yapıldı.

Yukarıdaki modelde, serbestleşme sürecinde, yukarıda bahsedilen kanallar aracılığıyla ticaretten elde edilen dinamik faydaların Azerbaycan üzerindeki etkisi 2000-2017 dönemi için Almon (polinom) dağıtılmış gecikme modeli kullanılarak E-Views istatistik programı kullanılarak ölçülmüştür. Azerbaycanın uluslararası pazara entegrasyonu sürecinde ekonomide yapısal bir değişiklik olmamıştır. Modelde, dinamik kazanç kanalları bağımlı değişkenlerdir ve açıklık ve gecikmeli açılış değerleri bağımsız değişkenlerdir. Bağımsız değişken ve gecikme değerleri ile bağımlı değişkenler ayrı ayrı analiz edilmiş ve toplam 7 değerlendirme denklemi oluşturulmuştur. Sınırlı veri nedeniyle uzmanlaşma ve dış ekonomi modele dahil edilmemiştir. Genel olarak, F'nin istatistiksel değerinin tüm modellerde $\alpha = 0.01$ anlamlılık düzeyinde anlamlı olduğu bulunmuştur.

Tablo 20: E-Views istatistik programı kullanılarak serbestleşme sürecinde, yukarıda bahsedilen kanallar aracılığıyla ticaretten elde edilen dinamik faydaların Azerbaycan üzerindeki etkisi

Dışa Açıklık				GSMH	Tasarruf Mev. Faiz Oranı	DYSY / GSMH	Top. Üretim	Toplam Patent Sayısı
		CR4	Mark-up	Deflatör ü			/ Firma Sayısı	
Sabit		5,908	9,035	6,178	5,570	-42,039	-5,644	-15,727
t Dönemi		-0,336	-0,795	0,037	0,023	10,190	1,887	4,551
t-1 Dönemi		-0,281	-0,030	-0,014	-0,007	2,024	0,627	1,823
t-2 Dönemi		-3,401	0,392	-0,042	-0,024	61,036	12,728	27,838
t-3 Dönemi			0,473	-0,046	-0,027	187,226	38,191	82,595
t-4 Dönemi			0,213	-0,026	-0,018	380,594	77,014	166,095
t-5 Dönemi			-0,389	0,017	0,004			
R2 Değeri		0,6274	0,4719	0,7321	0,7417	0,6539	0,650	0,7435
F Değeri		117,892	53,615	163,979	172,334	119,707	117,868	183,629
(Olasılık)*		0,00009	0,00814	0,00002	0,00001	0,00012	0,00013	0,000008
	Z0t	0,427	0,218	0,018	0,011	3,816	1,054	2,299
Almon Dizini Standart Hataları	Z1t	1,947	0,271	0,022	0,013	12,659	3,497	7,629
	Z2t	1,603	0,052	0,004	0,002	9,260	2,558	5,581
	C	0,856	4,547	0,377	0,233	8,379	2,315	5,049

Kaynak: Yazarın hesaplamalarına dayanarak derlenmiştir

2000-2008 döneminde Azerbaycan imalat sanayiindeki rekabet düzeyi artmıştır; 2008-2010 ile 2015-2016 arasındaki dönemde, kriz nedeniyle, bazı firmalar pazarda tutunamadılar ve bu da rekabet seviyesinin düşmesine neden oldu. Çalışma ayrıca 2013-2017 döneminde Azerbaycan'daki konsantrasyon seviyelerinin seyrini incelemiştir; Giyim, triko, un ve unlu mamuller gibi emek yoğun sektörlerde yoğunlaşmanın, özellikle rafine petrol ürünleri, uçak yapımı ve onarımı gibi sermaye yoğun sektörlerde düşük olduğu görülmüştür. Azerbaycan imalat sanayinde tekelleşme olgusunun üstesinden gelinemezse de, piyasada rekabetçi bir yapı oluşturma eğilimi ortaya çıkmıştır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Dünya ile işbirliği, ülkemizin ulusal ekonomisinin çok yönlü gelişimi için büyük fırsatlar sunmaktadır. Bu yüzden dünya ülkeleri ile ticari ilişkilerin geliştirilmesi Azerbaycan ulusal ekonomisinin oluşumu için büyük önem taşımaktadır. 2003 yılından bu yana, rekabetçi endeks yıllar içinde olumlu yönde değişmiş ve ülkemizde yeni üretim alanlarında üretilen ürünler iç pazarda satılan benzer yabancı malları aşamalı olarak geride bırakmıştır. Ülkemizde yeni üretim alanlarında üretilen bu ürünler bazı durumlarda ihraç edilmektedir. Bu, dış ticaret cirosu açısından ülkemiz için önemli bir pozitif faktör olarak düşünülmelidir. Sonuç olarak, bu süreç sonuça iç pazarın ithalata bağımlılığını azaltır.

Son zamanlarda, ülkede GSYİH büyüme hızı ihracat artış hızını aşmıştır. Bu, GSYİH büyümesini arttırmada başka bir faktörün rolünün olduğunu göstermektedir. Diğer bir deyişle, bu ilkel bir ilk analiz olmasına rağmen, ihracattaki artışın ülkenin ekonomik büyümesinin bir işareti olmadığını göstermektedir. Makroekonomik istikrarın daha verimli kullanılmasıyla ülkedeki finansal kaynakların artırılması, ihracat fırsatlarını etkin bir şekilde gerçekleştirebilir.

Küresel borsadaki durağan artışlar, parasal yapıda herhangi bir ayarlama yapılmadan tutarlılık göstermeyen ve genellikle eski stil değişim hipotezi ile bağlantılı olan uzak döviz hacmi ve hükümet yardım düzeyindeki ilerlemeleri ifade etmektedir. Uzaktan değişimin dinamik, uzun mesafe artışları, yine, olayların mekanik dönüşüne, iyileştirilmesine, yaratılış deliklerinin ve varlık eksikliklerinin bertaraf edilmesine ve rekabetin temeline yol açan uzun mesafe etkileridir ve devam eden bir fikirdir. uzun süredir uygulanan değişim modelleri için hatırlanıyor. Yazıda çok sayıda finans uzmanının temel amacı, küresel borsadan yapılan eklemelerin bir süre içinde daha büyük ve kalıcı olmasıydı. Engelsiz ticaretin sağladığı bu dinamik eklemeler, rekabet artışı, makroekonomik güvenilirlik, spekülasyon artışı, uzmanlaşma, ölçek ve dış ekonomiler ve inovasyon ve özel bilgilerin dağıtılması olarak kaydedilebilir. Dinamik tedarik

yönlendirmeleri, ilerlemeden kârlılık gelişimine ve parasal gelişime kadar birbiri ile eşzamanlı ilişkilidir.

Devletin rekabet gücünü göz önünde bulundururken, her şeyden önce şirketin gelişimini teşvik etmenin önemini vurguladı. Bu hüküm iki perspektiften görülebilir. Bir yandan devletin çekirdeği Amaç, nüfus için iyi bir yaşam standardı sağlamaktır. Tam olarak şirketler Rekabet avantajlarını koruyarak nüfusun ihtiyaçlarını karşılamak şirketin karlılığını ve verimliliğini artırmak için çalışmalı, Sonuç olarak, endüstrinin rekabet gücünün artmasına neden olmuştur. üretecek. Bunun ülkenin kalkınma seviyesi üzerinde olumlu bir etkisi olacaktır. diğer Öte yandan, şirketin başarısı devlete, dış pazarlardaki konumuna v.d. bağlıdır. gibi birçok dış etkenlere bağlıdır.

Ülkeler arasındaki ticaret ve ekonomik ilişkilerin iyileştirilmesi sorunları ulusal küçük ve orta ölçekli işletmeler dahil olmak üzere ihracatın verimliliğini artırmak yolları belirleme konusunu ön plana çıkarıyor. Büyük firma ve şirketlerin yanı sıra küçük ve orta ölçekli işletmeler ülkenin ticaret ve ekonomik ilişkilerine aktif olarak katılır.

Dolayısıyla ihracat faaliyetleri Sahaya katılan ulusal girişimciler bu alanla tanışabilmelidir görüşümüze göre, küçük ve orta ölçekli işletmelerin daha derinlemesine incelenmesi amaca.

Azerbaycan geliştirmekte olan ülkeler arasında gelecek vaat eden bir yatırımdır kapalı yatırımın yanı sıra rejime sahip ülkelerden biri olarak hareket ediyor anlaşma sayısında birinci sıradadır. Cari döneme yatırım Politikanın öncelikli yönü, ekonominin yabancı ticarete uzun vadeli yatırımlar çekmektedir.

Dünya çapındaki değiş tokuş, uluslara, iş ve uzmanlaşmanın yaygın bir şekilde bölünmesi ile uluslarının orta derecede yaygın olduğu mallarında önemli bir otorite temsil etmesi için rehberlik eder. Özellikle, Klasik Dış Ticaret Teorisi, dünya çapındaki değişime açıklıktaki genişlemenin genişleme uzmanlığını gerektirdiğini ifade etmektedir. Küresel değişim, bu genişleyen uzmanlık getirisi ile kalkınma oranlarını uzun vadede genişletmeye dayanmaktadır. Ulusların iyi bir

insanın yaratılmasında uzmanlaşması, maliyetlerin azaltılmasını ve maliyetlerin azalmasını birleştirerek varlıkların giderek daha verimli kullanılmasını sağlar.

Bir diğer güçlü artış kanalı olan ölçek ekonomisi, bir firma veya sanayi kolunun iç yapısındaki değişikliklerin o firma veya sanayi koluna sağladığı avantajlardır. İlerleme nedeniyle pazarın gelişmesi ile genişletilmesi, geniş kapsam oluşturma stratejileri ve sergileme kapasiteleri gerektirir. Yaratım ofisi ölçeği geliştikçe, hem işgücü hem de sermaye donanımı kadar bir ögenin yaratılmasındaki şans ve uzmanlık açıklıkları da artacaktır. Genişletilmiş verim, organizasyona nadiren üstün yetenekli veya istisnai olarak yaratılmış fakülte kullanma yetkisi verecektir. Dahası, belirli bir neden aygıtının kullanılması, büyük miktarlarda yaratılış olan kuruluşlar için aşamalı olarak uygun hale gelecektir.

Ulusun makroekonomik güvenilirliğinin de benzer şekilde değişimden gelişmeye kadar önemli bir etkisi vardır. Uluslar arasındaki finansal ilişkilerin sürekli ilerlemesi ve bu parasal ilişkiler nedeniyle ortaya çıkan yazışmalar nedeniyle, ülkeler genel olarak dış sağlamlıklarını içsel sağlamlıkları gibi garanti edecektir. Makroekonomik sağlamlığın sağlandığı bir ekonomide, yurtdışına açılmanın yolu, daha sonra tekrar iş net gelirlerinden faydalanması gereken uzak sermaye bölümünü ve sunumla tekerci eğilimlerin ortadan kalkmasını sağlayarak yeni öğeler ve organizasyonlar ile sermaye toplama ihtiyacının toplanmasını destekleyecektir.

Böylece, döviz ilerlemesinin dinamik artışları; rekabet, makroekonomik sağlamlık, doğrudan girişim dışında, organizasyon ölçeği ve kanallar aracılığıyla yenilikçi gelişme, Türkiye'nin ekonomide yükseldiğini söylemek mümkündür.

Öneriler:

Çalışmanın sonuçlarına göre, petrol dışı sektörün dış ticaretteki payının artırılması için aşağıdaki görevin yerine getirilmesi önerilmektedir:

- Petrol dışı sektörün dengeli gelişimini sağlamak ve yenilikçi teknolojilerin uygulanması temelinde ihracat fırsatlarını arttırmak;

- Doğal kaynakların ve işgücü kaynaklarının verimli kullanılması yoluyla endüstrinin sürdürülebilir kalkınmasının sağlanması;

- Rekabetçi, ihracata yönelik ve uluslararası endüstriyel ürünlerin üretiminin gerçekleştirilmesi;

- Yerel hammaddelerle çalışan işleme tesisinin ilerlemesine dikkat edilmelidir;

- İhracat fırsatlarının yapısını geliştirmek için özel programlar geliştirilmeli, en son ticaret politikası yöntemleri uygulanmalı ve ihracatın gelişim yönleri belirlenmelidir;

- Ülkenin farklı avantajlarını değerlendirmek, ihracata yönelik, son derece rekabetçi ve birinci sınıf üretim ve hizmet sektörlerini belirlemek, bu sektördeki üretimi artırmak ve ulusal markaları desteklemek;

- Öncelikli sektöre yabancı yatırım çekilmesi özendirilmelidir;

- Petrol dışı sektörlerin gelişimine yönelik tedbirler, ihracat çeşitlendirme stratejileri doğrultusunda artırılmalı ve özellikle kümelenme planının uygulama sektörleri bu doğrultuda genişletilmelidir;

Yenilikçi teknolojiler üreten şirket sayısında artış sağlamak.

Etkili faaliyetleri için bir lojistik merkezi ve kontrol sistemlerinin kurulması ihracatın artmasına olumlu katkı sağlayabilir

KAYNAKÇA

Azerice kaynaklar

1. Abbasov İ.M., Əliyev T.N. (2018), Qeyri-neft sektorunun iqtisadiyyatı.Bakı, Bakı Biznes Universiteti- 315 səh
2. Abdullayeva N.A. Qeyri-neft sahəsində gerçəkləşdirən ən böyük layihə : SOCAR karbamid adlı zavodun istehsala start verməsi azot gübrəsi idxalını ortadan götürəcək, istehsalın 70 faizi ixrac ediləcəkdir //AMEA, İqtisadi xəbərlər seriyası, №2, 2019, s.12- 19
3. Cahangirov P. H. (2018), Müasir vəziyyətdə qeyri-neft sektorunun ixrac imkanının formalaşdırılması səbəbləri, Azərb. Elmi-Tədqiqat Kənd Təsərrüfatının İqtisadiyyatı və Təşkili İn-tu. Bakı, - 198 səh
4. İmamverdiyeva S. İxracın diversifikasiyası sahəsində İdxal-İxrac Banklarının (Eximbank) rolu. Azərbaycanın Vergi Jurnalı.3(117), 2014, s.177-190
5. Qurbanzadə A.A. (2016), Azərbaycanın ixrac imkanlarının inkişaf problemləri (qeyri-neft sənayesinin materialları əsasında), Bakı, Azərb. Dövlət İqtisad Un-ti, - 247 səh
6. Nağıyeva V.Y. (2018), Alternativ ixracın potensialından istifadənin təşkilati-idarəetmə mexanizminin təkmilləşdirilməsi istiqamətləri, AMEA, İqtisadiyyat İnsitutu. Bakı: -195 səh
7. Süleymanov E.N., Zeynalov A.M. (2018), Azərbaycan Respublikasında əsasən idxal-ixracın mövcud durumunun təhlili, qiymətləndirilməsi Bakı: Azərnəşr - 278 səh

Türkçe kaynaklar

1. Akıncı M., Aktürk E., Yılmaz Ö. (2017), Petrol Fiyatları, İhracat ve Reel Döviz Kuru İlişkisi, Uludağ Üniversitesi Yayınları, - 548 say
2. Aydın Nurhan. (2017), Uluslararası Doğrudan Yatırımlar ve Ortak Girişimler, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, - 589 say

3. Balaam D. & Dillman B. (2015), Uluslararası Ekonomi Politİge., Ankara: Adres Yayınları,- 589 say
4. Bayat T., Akçacı T. Porter'ın Dört Faktörü, Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, 2012, 8(18), ss.11-30
5. Can E. (2015), Uluslararası İşletmecilik, (5. Baskı). Beta Yayınları, -245 say
6. Candemir Akyan (2016), Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Ekonomik Büyümeye ve İstihdam Üzerine Etkileri, İzmir Yayınları, - 578 say
7. Demirbaş M., Türkay H. Petrol dışı ihracatın teorik-metodolojik temelleri Maden Tetkik ve Arama Dergisi, 39, 2018, 175(V), ss.479-499.
8. Deviren N. (2014), Yeni Dış Ticaret Politikaları, (*monografi*), Ankara: Adres Yayınları, -289 say
9. Kaymakçı O. & Avcı N. & Şen R. (2007), Uluslararası Ticarete Giriş: Teori, Politika ve Uygulama., Ankara: Nobel Yayınları,- 523 say
10. Kurtaran A. (2007), Doğrudan Yabancı Yatırım Kararları ve Belirleyicileri, AÜSBED,- 359 say
11. Özalp İ. (2011), Uluslararası İşletmecilik. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayını, -630 say
12. Özmen M.U., Yılmaz E. Petrol Fiyatlarının İhracat Üzerindeki Etkisinin teorik-metodolojik temelleri, Süleyman Demirel Üniversitesi İdari ve İktisadi Bilimler Fakültesi Dergisi, 2015, 145(3), ss.389-399.
13. Seyidoğlu H. (2009), Uluslararası İktisat Teori Politika ve Uygulama (17. Baskı), İstanbul: Güzem Can Yayınları , - 374 say

İngilizce kaynaklar

1. Asteriou D. and Hall S. G. Exports as a factor of production: A consistency test. World Development, 2016, 21, 1 (1): pp.155-60
2. Dodaro S. Are Investors Reluctant to Realize their Losses? Journal of Finance, 2013, 53(5), pp.1775-1798.

3. Feder G. Theoretical-methodological bases of export, Journal of Development Economics, 2016, (5), pp.59–73.
4. Heller P. S. Exports and growth: An empirical reinvestigation, Journal of Development Economics, 2014, pp.191–193.
5. Webb J. and W. McIntosh. Real Estate Investment Acquisition Rules for REITS: A Survey. Journal of Real Estate Research, 2016, I: I, pp.77-98.

İnternet resursları

1. <http://www.abigem.org>
2. <http://www.hrrevolution.me>
3. [https://www.weforum.org/World Economic Forum](https://www.weforum.org/WorldEconomicForum) ve http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.
4. https://www.exec.gov.nl.ca_exec_hrs_publications
5. https://www.researchgates.net_publications
6. www.weforum.org
7. www.economies.gov.az
8. www.presidents.az
9. www.stats.govs.az

EKLER

**Ek 1: Tablo 10: Azərbaycan'ın dış ekonomik işlişiler hesabı - Dünyanın geri kalanı
(milyonlarca manat olaraq)**

	2006	2010	2015	2018
Mal ve hizmet işracatı	1895,2	788,2	18484,2	29001,2
Mal ve hizmet işthalatı	1811,8	6625,6	8227,8	13842,6
Dış ekonomik işlişiler dengesi	-84,7	-1256,9	-10157,3	-15157,5
Dış ekonomik işlişiler dengesi	-85,9	-1258,1	-10157,1	-15256,4
Dünyanın geri kalanına verilen maaş	42,5	107,1	92,9	141,6
Gayrimenkul geliri	307,9	1642,4	3179,1	4116,2
Cari transferler düzenlendi	96.1	135,1	459,1	1572,1
Dünyanın geri kalanından maaş	-169.1	-253,9	-258,1	-451,1
Gayrimenkul gelirleri	-95.5	-65,1	-384,5	-752,2
Cari transferler alındı	644.6	1157.1	1505.9	1978,1
Mevcut harici denge	-545,9	849,6	-8574,5	-12462,6
Mevcut harici denge	-546,6	850,6	-8575,7	-32463,7
�nemli transferler alındı	0.0	-66,3	-17,9	-18,2
Verilen sermaye transferleri	0.0	27,6	11,0	9.6
Maddi olmayan duran varlıklar	0.0	0.0	0.0	0.0
Arz arasındaki istatistiksel fark	95,6	-514,9	-481,2	0.0
Sermaye hesabından net kredi (+) veya net borç (-)	449,9	372,9	8098,3	12472,4

Kaynaq: Azərbaycan Cumhuriyeti Devlet İstatistik Komitesi
<https://www.stat.gov.az/source/trade/> (30.12.2019)

**Ek 2:Tablo: 16: Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ihracat potansiyelinin swot analizi
(güçlü yanlar, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler)**

S: Strenghts (Avantajlar)	W : Weaknesses (Zayıf Yönler)
1. Uluslararası taşımacılık ağının kavşak noktasında yer almak, ithalat-ihracat operasyonları sırasında lojistik fırsatlarının kullanımını kolaylaştırmaktadır. 2. İhracatı teşvik etmek, girişimciliğin gelişmesini teşvik etmek için devlet teşvik tedbirlerinin uygulanması. 3. İhracat potansiyeli yüksek bölgelerde yabancı yatırımları çekmek için devlet desteği. 4. Tarım sektörünün ve işleme endüstrisinin gelişmesine ve ürünlerin dış pazarlara ihracatının teşvik edilmesine ve teşvik edilmesine devlet desteği. 5. Ham ve yarı mamul ve bitmiş ürünlerde kimyasal ürünlerin ihracatı. 6. Ağır sanayinin bazı ürünlerinin yanı sıra makine mühendisliğinin hammadde ve yarı mamul ürünler olarak dış pazarlara ihracatı. 7. Yüksek ihracat potansiyeli alüminyum, elektrik ve demir metaller, bunlardan yapılmış ürünler 8. Petrol dışı ürünlerin ihracatında mutlak ve karşılaştırmalı bir avantaja sahip olmak.	1. İhracatın zayıf çeşitlendirilmesi 2. Düşük ihracat potansiyeli olan ürünlerin düşük kalitesi 3. Petrol dışı sektörün öncelikleri arasında yer alan tarım sektörünün ihracat potansiyelini kullanmak için verimlilik ve araştırma faaliyetlerinin yanı sıra pazarlama faaliyetlerinin zayıf organizasyonu 4. İhracat potansiyeli yüksek olan petrol dışı ürünlerin uluslararası kalite standartlarına uyulmaması, bu faktörün Azerbaycan ürünlerinin dış pazarlardaki gecikmesini önemli ölçüde etkilemektedir. 5. İşleme endüstrisinin zayıf gelişmesi nedeniyle, ihraç edilen ürünlerin çoğu hammadde ve yarı mamul ürünler şeklindedir. 6. Azerbaycan'ın uluslararası ekonomik örgütlerde zayıf temsilinin bir sonucu olarak, yabancı ülkeler ülkemizde üretilen ürünlere ihracat kotası vermemektedir veya bu gösterge ihmal edilebilir düzeydedir. Hizmetlerin zayıf ihracatı ve artırmak için zayıf kampanya.
O: Opportunities (Fırsatlar)	T: Threats (Riskler ve tehlikeler)
O: Fırsatlar 1.İhracat çeşitlendirme sürecinin tamamlanması, menzili arttırmak ve mal ve hizmetlerin kalitesini artırmak için itici güç verebilir. 2.Çeşitlendirilmiş nakliye ve lojistik imkanlarının kullanılması ihracat performansını artırabilir. 3.Bölge ülkeleriyle yapılan uygun ticaret anlaşmaları temelinde düşük gümrük tarifelerinin uygulanması, ülkemize mal ve hizmetlerin daha uygun şartlarda ihracatı için koşullar yaratabilir. 4. Uluslararası sertifikasyonun yapılması sonuç olarak, ulusal kaynaklı ürün ve hizmetlerin rekabet gücünü artırabilir, böylece Azerbaycan'da üretilmiştir markası yurtdışında kalitenin bir ölçüsü haline gelebilir. 5. Avrupa Birliği'nde ve Çin'de lojistik merkezlerinin kurulması ve uygun bir ticaret rejimi ile dış pazarların işletilmesi petrol dışı ihracatı teşvik edebilir. 6. Hafif sanayi ürünlerinin gelecekteki stratejik	1.Yabancı finansal piyasalara sınırlı erişim. 2. İthal benzer ürünler ile iç pazarda güçlü rekabet varlığı. 3. İthal hammaddeye bağımlılık ve ithal hammaddelere ithalat vergilerinin uygulanması, yüksek ihracat potansiyeline sahip ürünlerin yüksek üretim maliyeti için koşullar yaratır. 4. İhracat pazarlarının önemsiz coğrafi çeşitliliği 5. İhracat potansiyeli olan hafif sanayide yabancı yatırım eksikliği 6. İhracat faaliyetleri sırasında ihracat kredisi ve sigorta sistemi eksikliğinin ihracat potansiyelinin gerçekleşmesi üzerindeki olumsuz etkisi 7. Tarım sigortası eksikliği tarım ihracatının büyümesini yavaşlatmaktadır 8. İhracatçıların dış pazarlara erişim sorununun varlığı. 9. DTÖ'ye üye olmama ve bu süreç üzerindeki gecikmenin Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ihracat fırsatlarının daha uygun kullanımı

dönemde ihracat potansiyelini artırmak mümkündür.	üzerindeki olumsuz etkisi ve bu faktörün ülkemizin ihracat faaliyetleri sırasında uluslararası arenadaki diğer ülkelerin gerisinde kalmasına neden olması.
---	--

Kaynaq: Yazar tarafından derlendi

Tabloların listesi

Tablol 1: BDT ülkelerinin 2009-2017 yıllarındaki Küresel Rekabet Edebilirlik Raporundaki konumları.....	27
Tablo 2: Azerbaycan'ın alt endeksler üzerindeki ağırlık katsayıları.....	28
Tablol 3: Nakit döviz işlemleri.....	37
Tablol 4: Azerbaycan'da sabit sermaye yatırımlarının yapısı (sonuç olarak yüzde).....	39
Tablo 5: Bağımsızlık yıllarında ülke ekonomisine yatırımlar.....	38
Tablol 6: Azerbaycan'da üretilen patates ürünlerinin karşılaştırmalı.....	39
üstünlüğü.....	43
Tablol 7: Azerbaycan'ın dış ticaret dinamikleri.....	44
Tablol 8: Azerbaycan ihracatının coğrafi yapısı (milyon ABD doları).....	45
Tablol 9: Cumhuriyetin ithalatının coğrafi yapısında da değişiklikler olmuştur.....	45
Tablol 10: Azerbaycan'ın dış ekonomik ilişkiler hesabı - Dünyanın geri kalanı (milyonlarca manat olarak).....	46
Tablol 11: Azerbaycan Uluslararası Standart Ticaret Sınıflamasına göre ithalat-ihracatın yapısı (özgül ağırlık,%).....	47
Tablol 12: Azerbaycan ve Türkiye'nin dış ticaret cirosu (milyon ABD doları).....	48
Tablol 13: 2018 Azerbaycan'ın başlıca dış ticaret ortaklarının özgül ağırlığı ve hacmi (milyon ABD doları).....	49
Tablol 14: Azerbaycan ve Türkiye'deki yatırım faaliyetleri (2005-2018).....	49
Tablol 15: Azerbaycan'da ithal ve ihraç edilen malların fiyatları (bir önceki yıla göre%).....	50
Tablol 16: Azerbaycan Cumhuriyeti'nin ihracat potansiyelinin swot analizi (güçlü yanlar, zayıf yönler, fırsatlar, tehditler).....	51
Tablol 17: 2005-2017 yılları arasında Azerbaycan ile Türkiye arasındaki ithalat ve ihracatın büyüklüğüne ve mesafesine bağlılık.....	54
Tablol 18: 2010-2017-cı yıllarında yerçekimi modeli.....	56
Tablol 19: Ortak ihracat ülkeleri için kilometre olarak “büyük çember” (great circle) yöntemi ile hesaplanmış mesafe matrisi.....	65
Tablol 20: E-Views istatistik programı kullanılarak serbestleşme sürecinde, yukarıda bahsedilen kanallar aracılığıyla ticaretten elde edilen dinamik faydaların Azerbaycan üzerindeki etkisi.....	66

Grafiklerin listeleri

Grafik 1: Azerbaycan ve Türkiye ile dış ticaret program.....	55
Grafik 2: Mevcut değerlerle GSYİH (milyar dolarla).....	60
Grafik 3: GSYİH büyüme oranı (önceki yıllara nazaran).....	61
Grafik 4: Ödemeler dengesi (milyar ABD doları).....	61
Grafik 5: İhracat (Milyar ABD dolarıyla).....	62
Grafik 6: Azerbaycan: 2017'de ana ihracat ortakları.....	63
Grafik 7: Petrol ve petrol dışı sektörlere doğrudan yabancı yatırım (milyon USD).....	63

Şekillerin listesi

Şekil 1: 2012-2020 döneminde cumhuriyette gayri safi yurtiçi hasıladaki fiili ve teorik düzeyler.....	36
Şekil 2: Azerbaycan ekonomisine yapılan yabancı (ABD doları cinsinden) ve yurt içi (AZN cinsinden) yatırım miktarının dinamiği.....	40